

Onsdagen den 14 mars

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt***§ 1 Utrikes- och handelspolitisk debatt (forts.)**

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Med anledning av Mats Hellströms anförande före middagspausen och det Olof Palme sade tidigare har jag begärt ordet. Båda framhöll att det råder stor enighet i Sveriges riksdag om hanteringen av de frågor som har att göra med våra relationer till utlandet, men att det var två punkter där enighet inte var uppnådd. Den ena punkten gällde IDB.

IDB är den regionala utvecklingsbanken för Latinamerika. Det finns liknande banker för såväl Asien som Afrika. Sverige är med i dessa två banker, och det har inte rests några invändningar mot det från socialdemokratiskt håll. Det förhållandet kan inte tolkas så att alla länder i Asien och Afrika som får lån av sina resp. utvecklingsbanker är invändningsfria från demokratisk synpunkt eller med hänsyn till behandlingen av mänskliga rättigheter.

När det gäller IDB motsätter sig socialdemokraterna medlemskap. Motivet för den dåvarande trepartiregeringen att ändå begära medlemskap i IDB var att man ville främja svensk export. Från den synpunkten får medlemskapet bedömas som framgångsrikt. Det har gått exportorder till Sverige till ett värde av över 100 milj. kr. Man diskuterar nu exportorder på ett belopp av omkring 300 miljoner. Man kan på något eller några års sikt hoppas på väsentligt större belopp, även miljardbelopp, när det gäller svensk export till Latinamerika.

IDB och dess motsvarigheter i Asien och Afrika ger lån till alla medlemsstater, alla regimer som ingår i de resp. regionerna, både onda och goda – Sydafrika undantaget när det gäller den afrikanska banken. Lånen används för att finansiera projekt av olika slag som har till syfte att utveckla ländernas ekonomi och på så sätt öka förutsättningarna för en välståndsutveckling i länderna.

Sverige är alltså medlem i IDB och i projekt som har till direkt syfte att förbättra levnadsstandarden för de fattiga befolkningsgrupperna. Vi vill således försöka att inom de ramar som medlemskapet ger arbeta för sådana projekt. Vi har haft viss framgång tillsammans med USA i de ansträngningarna. Det kan man avläsa inte minst av IDB:s fortsatta inriktning av verksamheten. Där lägger man för den kommande perioden ökad tonvikt på just de förhållanden som man från svensk sida har framhållit, nämligen förhållandena i de fattiga länderna i regionen. När det gäller projekten vill man särskilt framhålla sådana som kan komma till direkt användning för de

Onsdagen den
14 mars 1979

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

fattiga människorna i resp. land.

Beslutet att Sverige inte längre skulle motsätta sig lån till Argentina fattades av trepartiregeringen på förslag av dåvarande utrikesministern Karin Söder i april 1978 i samband med behandlingen av ett då aktuellt Världsbankslån. Vår kritik mot förhållandena i Argentina ger vi klart uttryck åt på annat sätt. Regeringen har, som jag har anfört i tidigare debatter, inte funnit anledning att ändra den linje som trepartiregeringen slog in på i fråga om lån till Argentina.

När det gäller vapenexporten till Indonesien vill jag säga att den vapenexport som har ägt rum tidigare skedde under socialdemokratisk tid 1959–1962. 1978 lämnades exporttillstånd för ytterligare några luftvärnspjäser. Under den nuvarande regeringens tid har inga nya licenser för vapenexport av något slag till Indonesien utfärdats. Om svenska vapen på något sätt kommit till användning på Östra Timor, vilket jag och regeringen starkt ifrågasätter, är det vapen som exporterats efter beslut av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Inga andra vapen kan ha haft fysiska förutsättningar att sättas in i de strider som har rått och råder omkring Östra Timor.

Jag har velat peka på detta såsom ett exempel på det dilemma som föreligger när det gäller vapenexportfrågorna. Dessa är ofta mycket svårbedömda. En översyn av reglerna för den svenska vapenexporten bör därför göras, varvid enligt min mening inte minst frågan om licenstillverkningen bör uppmärksammas.

MATS HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad först gäller IDB, så har denna bank andra stadgar än de övriga regionala utvecklingsbankerna. IDB skapades ju också uttryckligen som USA:s svar på Fidel Castros revolution på Cuba för att förhindra att en liknande utveckling med revolutioner som kunde medföra att militärdiktaturerna skulle få svårare att upprätthålla sin makt skulle kunna uppstå i andra länder i Latinamerika. Det har också visat sig att IDB i sin utlåningsverksamhet i dominerande grad prioriterar sådana militärdiktaturer. I vår partimotion om utträde ur banken har vi också påvisat i vilken utsträckning IDB:s utlåning just handlar om att backa upp och stötta flera av de värsta militärdiktaturerna i Latinamerika, särskilt då Argentina som under de senaste åren varit den dominerande låntagaren.

Handelsministern gick inte in på det jag sade i mitt anförande före middagsuppehållet om att den typ av lån som IDB givit till Argentina är avsedd för prestigeprojekt, som dammprojektet i Paranáfloren, som ingår i landets kamp mot Brasilien och som delvis handlar om inflytande i Paraguay. Det är inte fråga om projekt som i första hand kommer de fattiga människorna till del. Det handlar t. ex. om elektricitet till industriområden där de multinationella företagen nu håller på att gradvis tränga ut den argentinska inhemska industrin.

Före middagsuppehållet tog jag vidare upp bristen på konsekvens i handlandet hos de borgerliga regeringarna. Å ena sidan har man en linje för

Chile, och å den andra sidan driver man en helt annan linje när det gäller Argentina. Därefter hoppar man av den linje man driver i fråga om Argentina och hävdar i uttalanden att förtrycket där har lättat för att senare återkomma och säga att förtrycket inte har lättat. Det är den bristen på konsekvens i regeringens handlande som jag tog upp.

När det gäller vapenexporten till Indonesien vet väl handelsministern att det 1971 kom nya riktlinjer för vapenexporten som skulle försvåra möjligheterna för företagen att sälja vapen på det sätt som man kunde göra under 1960-talet. Under 1970-talet har det inte lämnats någon exportlicens av den socialdemokratiska regeringen. Däremot har det lämnats exportlicenser av den borgerliga regeringen. Det gällde först reservdelar vintern 1976 och sedan, såvitt jag förstår, nya kanoner. Det jag anförde i mitt anförande före middagsuppehållet och som handelsministern inte heller har berört är att regeringen såväl genom handelsministern som genom utrikesministern har ifrågasatt om det är inre väpnade oroligheter som råder i Östtimor. Östtimor är ett territorium som blev portugisisk koloni vid 1500-talets slut, år 1586. Det har aldrig tillhört Indonesien. Östtimor blev självständigt när Portugal lämnade det 1975, och det nya territoriet invaderades av indonesiska trupper. Regeringen kan mot den bakgrunden inte hävda att det rör sig om inre väpnade oroligheter, särskilt inte som man i FN inte erkänner Indonesiens suveränitet över territoriet.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Mats Hellström har vid upprepade tillfällen försökt ge intryck av att folkpartiregeringen beviljat exportlicenser för vapen som nu har kommit till användning på Östra Timor och därigenom på något sätt kunnat påverka striderna, som där möjligen kan föras av befrielse rörelsen. På det har jag nu svarat honom och gett honom alldeles klart besked. Inga vapenexportlicenser som utfärdats av den förutvarande regeringen – icke av den nuvarande – har lett till någon export av vapen som skulle ha fysiska förutsättningar att ha kommit till användning på Östra Timor. De svenska vapen som FRETILIN påstår skulle ha använts i dessa strider måste följaktligen – om någon sanning över huvud taget finns i detta påstående, vilket jag starkt betvivlar – vara vapen som har exporterats på grundval av vapenlicenser, utfärdade av den socialdemokratiska regeringen. Jag anklagar inte den socialdemokratiska regeringen för detta, jag vill bara understryka den svårighet som det uppenbarligen är att långsiktigt bedöma konsekvenserna av sitt handlande när det gäller vapenexport. Därför är det klokt och riktigt att vi nu ser över reglerna en gång till, inte minst licensavtalen, som ger ytterligare svårigheter när det gäller bedömningarna.

När det gäller det andra spørsmålet vill jag fråga Mats Hellström på vad sätt han kan veta hur elektriciteten som kopplas in på huvudströmledningarna används – vilken elektricitet som går till det ena eller andra ändamålet i Argentina. Jag tycker att han skall redogöra för det inför kammaren. Det han och jag talar om här är ett mycket stort kraftverksprojekt, svarande mot en kraftproduktion på i runt tal 2 500 MW, alltså ungefär lika mycket som fyra

kärnkraftverk producerar. Elektriciteten kommer till användning inom stora delar av Argentina till olika ändamål, det är jag helt övertygad om. Bl. a. kommer den att användas för att driva industrier, men inte minst också för att elektrifiera de stora delar av Argentina som nu saknar elektricitet. Det vore intressant att höra hur Mats Hellström kan skilja ut den ena elektronen från den andra i det här nätet och säga: Den här går till det ena ändamålet, den här till det andra. Jag tror inte att det är så lätt att göra det.

Vidare tycker jag också att vi skall se på vad IDB har haft för konsekvenser i Latinamerika och hur det svenska medlemskapet där har påverkat utvecklingen. Oberoende av vad som föranledde IDB:s grundande och oberoende av den debatt som vi förde kring medlemskapet när det var aktuellt, finns det skäl att se över resultatet av IDB:s verksamhet i Latinamerika och vad det svenska medlemskapet har betytt och sedan ta ställning till frågan om fortsatt medlemskap eller inte.

MATS HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har sannerligen inte försökt ge intryck av att folkpartiregeringen har beviljat licenser. De två gånger licenser har beviljats under 1970-talet har det gjorts av den borgerliga trepartiregeringen. Skälet till att hela den här debatten tagits upp är att handelsministern i december både här i kammaren och i tidningarna – i samband med en resa till Indonesien, där AB Bofors fanns med bland de svenska företagen i delegationen – med stor intensitet försvarade den vapenexport som trepartiregeringen hade gett upphov till. Detta skedde samtidigt som Sverige i FN uttryckte sitt fördömande av Indonesiens aggression mot Timor och krävde självständighet för folket i Timor.

Med hänsyn till handelsministerns resa till Indonesien, där alltså även Bofors fanns med, finns det skäl att granska de argument som folkpartiregeringen lägger fram när det gäller Indonesien. Då förvånar det mig verkligen att handelsministern fortfarande kan påstå att luftvärnskanoner som monteras på fartyg inte kan användas mot mål till sjöss och lands såväl som i luften. Det hävdar i vart fall Bofors, och det torde den debatt som har förts i några månader ha visat.

Jag har redogjort för projektet i Argentina i mitt huvudanförande, och jag kan inte gå igenom alltihop igen, men jag kan i korthet nämna att det rör sig om ett konkurrensprojekt, där Argentina och Brasilien kämpar om inflytande i Paraguay. Det är grundelementet i det hela. Elektriciteten från projektet avses i första hand gå till stora industriområden nära Buenos Aires, för den typ av industrier jag tidigare nämnde – bl. a. multinationella industrier, som nu håller på att slå ut den tidigare befintliga inhemska argentinska industrin.

Tidigare har den borgerliga trepartiregeringen faktiskt kritiserat projekt som rört elektrifiering i Buenos Aires. Det var 1976, och då gällde det något relativt sett blygsammare, nämligen elektrifiering av Sior-Buenos Aires, inte i första hand industriområden. Då kritiserade den borgerliga trepartiregeringen i Världsbanken det projektet genom att hävda att det inte skulle komma de

fattigaste till del. Om det förhöll sig så har jag svårt att förstå hur folkpartiregeringen nu kan hävda att den elektricitet som kommer från detta stora nationella prestigeprojekt i Argentinas väl kända konkurrens med Brasilien – är handelsministern inte medveten om den? – kommer de fattiga till del. Det rör sig här om en kamp mellan Argentina och Brasilien; därom torde alla bedömare av Latinamerika vara överens.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Tidigare i kväll har Carl Lidbom från den här talarstolen med rätta talat om svårigheterna för den framtida energiförsörjningen. Jag vill understryka att jag tycker att han i det avseendet har alldeles rätt.

Här är det nu fråga om att i Argentina – i gränsfloden till Paraguay – bygga mycket stora kraftverk, som skapar kraft motsvarande fyra kärnkraftverk, som jag uttryckte det. Det är inte så dåligt. Det är ganska mycket! Denna kraft skall komma människorna till godo. Det finns inte förutsättningar för att använda kraften till lyxkonsumtion för överklassen – i form av flera brödrostar osv. – eftersom man inte behöver ta i anspråk så stora kvantiteter för sådana ändamål. Vad det är fråga om är att på basis av den totala elkraft som landet har skapa en bättre industri. Och bättre levnadsförhållanden för industrin betyder också bättre levnadsförhållanden för människorna.

Jag tycker alltså att man, oberoende av hur Mats Hellström uppfattar det, kan uttrycka det så, att om industriproduktionen ökar i sådana länder som Argentina, är det till fördel även för de många människorna i landet. Han talade med förakt om Buenos Aires-området, där det bor ca nio miljoner människor. Men det är inte nio miljoner överklassare, Mats Hellström, utan det är nio miljoner till största delen vanliga människor, som alla har stort behov av en ökad tillgång på energi. Inte minst den fattiga befolkningen där kommer säkerligen att glädja sig åt att få elektriskt ljus och att kunna använda elektrisk ström för olika ändamål som kan göra tillvaron ljusare och lättare.

Sedan om Indonesien. Jag tycker att det är konstigt att Mats Hellström tar upp frågan om Bofors, eftersom jag redan tidigare har svarat på den frågan i riksdagen och då understrukt att under delegationens besök i Indonesien mig veterligen icke några som helst samtal fördes om vapenexport av något slag. Jag har också sagt att det inte var representanter för Bofors – som vissa tidningar talade om – som ingick i delegationen utan representanter för AB Bofors-Nohab i Trollhättan, som gör ångmaskiner och turbiner men icke några vapen. Det är ett försök att ge en felaktig eller förfälskad bild av verkligheten som Mats Hellström gör sig skyldig till när han, utan att nämna vad det var för företag eller vad det hade för produktion, försöker vända detta mot en resa i syfte att främja svensk handel i en del av världen där förutsättningarna för en sådan kan synas vara goda. Några som helst vapenaffärer diskuterades alltså icke under denna delegations besök. Turbiner och lokomotiv har ännu inte börjat betraktas som krigsmateriel – och det hoppas jag att de inte heller blir för Mats Hellströms del.

Nr 103

Onsdagen den
14 mars 1979

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Förste vice talmannen anmälde att Mats Hellström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det är intressant att höra folkpartister tala om handel och moral, eller om kampen för mänskliga fri- och rättigheter.

Sveriges två ansikten visar sig i all sin nakenhet när Hans Blix och Hadar Cars spelar ut sitt humanitära register. De låter ungefär så här:

Vi tycker illa om vissa latinamerikanska länder, vi tycker illa om Vietnams ockupation av Kampuchea, vi tycker illa om Kinas angrepp på Vietnam, vi tycker illa om de socialistiska ländernas kampanj mot oliktänkande.

Vi tycker däremot om USA:s "solidaritetspolitik". Vi tycker om president Carters paroll om "en ny moralisk utrikespolitik". Vi tycker att president Carter är den främste statsmannen i kampen för mänskliga fri- och rättigheter varhelst dessa i världen förtrampas.

Vi tycker inte om de progressiva u-ländernas nyhetsinformation; vi föredrar de informationer som USA-imperialismen förser oss med.

Ja, ungefär så här låter de båda herrarna och för övrigt de borgerliga talesmän som har framträtt här i dag och i andra sammanhang.

Man kan nästan få för sig och låta sig luras till att herrar Blix och Cars flaxar omkring med änglavingar och med den vita fredsduvan som huvudbonad.

Jag kan instämma med utrikesministern när han i sitt tal säger att världen inte behöver bara fred och bröd, utan också rätt.

Men vilken är då verkligheten bakom fraserna? Båda herrar ministrar undvek medvetet att ta upp en kontinent – Latinamerika – där förtryck och brutalitet inte ligger så långt efter det som visades i TV-serien Förintelsen. Kvantitativt är det naturligtvis inte av samma omfattning, men brotten är därför inte mindre bestialiska.

Det handlar inte bara om systematiskt förtryck av folkmajoriteter, utan också om en medveten utrotning av en befolkningsgrupp, indianerna i Brasilien.

På vilket sätt kommer då Sverige in i denna bild? Vi vet att de stora privatföretagen i Sverige i allt större utsträckning föredrar att lägga sina investeringar i bl. a. Latinamerika. Sao Paulo i Brasilien är Sveriges tredje industriområde. Argentina är ett annat exempel. Där finns svenska företag etablerade i inte ringa omfattning, och denna verksamhet växer. Vi vet att militärjuntan i Argentina gör sig skyldig till tortyr, människorov och avrättningar och att man fängslar tusentals fackföreningsmedlemmar och fackföreningsledare.

I Chile fortsätter militärjuntan med samma intensitet att grovt kränka de mänskliga fri- och rättigheterna, något som man började med efter fascistkuppen för drygt fem år sedan.

I Brasilien, Uruguay, Paraguay och Bolivia har fackliga fri- och rättigheter och respekten för mänskligt värde reducerats till någonting som betyder brutalitet för den eller dem som efterfrågar dessa rättigheter.

Militärdiktaturerna i Latinamerika skulle falla ihop som korthus om USA, Västtyskland och Frankrike drog in sitt militära och ekonomiska stöd. Självfallet gäller detta också den svenska företagsamheten i dessa länder. För att vi skall leva upp till parollen om försvar för de mänskliga fri- och rättigheterna, varhelst dessa förtrampas, borde vi helt logiskt förbjuda de svenska direktinvesteringarna i Latinamerika.

Skall vi inte handla med olika länder? brukar regeringsrepresentanterna utropa när svenska företags investeringar utomlands angrips. Vi har aldrig ifrågasatt handelsförbindelserna. Tvärtom vill vi bredda vår handel. Men detta är någonting helt annat än direktinvesteringar i utpräglade fascistdiktaturer. Jag vill för undvikande av missförstånd understryka att inte heller bör handelsavtal träffas och handel bedrivas med vissa länder. Jag tänker då på Sydafrika, Rhodesia och Chile. Nu är det inte bara direktinvesteringar som Sverige stöttar militärdiktaturerna med. Det handlar också om vapenexport. Men det handlar om defensiva vapen, säger folkpartiregeringen. Men till vad skall dessa defensiva vapen användas och hur används de? Vi vet att militärdiktaturerna sitter vid makten tack vare ett stort förråd av moderna vapen. Vi vet att så fort de förtryckta kräver människovärde, frihet och bröd, så riktar generalerna sina gevär och kulsprutor mot dessa människor.

Jag har naturligtvis inga illusioner om att en borgerlig regering skulle ta initiativ som skulle innebära åtgärder mot de svenska företagens verksamhet i Latinamerika. En sådan åtgärd skulle innebära att imperialismens överlevnad starkt skulle hotas både här hemma och i Latinamerika.

Däremot kan det inte vara för mycket begärt att kräva att vapenexporten upphör, medlemskapet i IDB sägs upp samt att fackliga och sociala rättigheter måste vara ett villkor för svenska direktinvesteringar i Latinamerika. Kan man också förvänta sig att den omtalade socialklausulen blir bindande och att Sverige arbetar för detta?

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag nu sagt vill jag ta upp de grova angrepp som riktas mot den progressiva delen av vår biståndspolitik – angrepp som främst kommer från moderat håll. Det är framför allt Vietnam som är skottavlan. Detta land attackeras och beskylls för att kränka de mänskliga fri- och rättigheterna. De som nu angriper Vietnam teg under hela det obeskrivliga helvete som USA-imperialismen åstadkom i detta land. Är det svälten och massfattigdomen som är beviset för att Vietnam inte skulle vara demokratiskt? I så fall borde ju imperialisternas megafoner i det här landet rikta sina angrepp just mot dem som åsamkat Vietnam och dess folk den förstörelse och den fattigdom som de nu mödosamt försöker återhämta sig ifrån.

Jag vill än en gång från den här talarstolen – utrikesministern har hört det tidigare – citera Sara Lidman som i en artikel sammanfattade USA-imperialismens förbrytelser mot Vietnam på följande sätt:

”Och så oerhörda är skadorna i befolkningens kropp och själ att det kommer att ta en mansålder innan de är läkta. Men detta under förutsättning att omvärlden hjälper till att bota de oförrätter som folket vållats.

När det gäller marken förslår inte hundra år. Avskogningen av södra

Onsdagen den
14 mars 1979

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Vietnam, den erosion som börjat, och som delvis är skuld till översvämningarna – hur ska denna löpande katastrof hejdas? – – – Ordet miljömord är exakt – och ändå stumt. Dess innebörd av pågående förstörelse undslipper oss; att marken i Vietnam har en efterlämnad krigsföring i sig, som fortsätter att kräva liv.”

Sara Lidman fortsätter:

”Utom detta så att säga automatiska krig, bedriver USA en aktiv utsvältning mot Vietnam.

1) USA vägrar betala skadestånd.

2) USA bedriver handelsbojkott.

3) USA tillämpar lagar mot Vietnam där landet definieras som 'fienden'.

4) USA hetsar mot Vietnam inom FN och vägrar att normalisera förhållandet mellan länderna.”

Jag har citerat Sara Lidman därför att det nu finns en klar vilja att försöka skyla över USA:s fruktansvärda brott mot Vietnam. I västvärldens massmedia förmedlas i dag hetsartiklar. De nyheter om Vietnam som USA väljer väljs också här. Vietnams egna nyheter accepteras inte, trots att dessa under hela försvarskriget mot USA visade sig helt korrekta, medan däremot USA-imperialismens nyheter visade sig inte bara bristfälliga utan direkt falska.

Om de som talar om solidaritet med fattiga och förtryckta skall kunna tas på allvar borde de för det första kräva att USA betalar sitt krigsskadestånd till Vietnam och Indokina, för det andra föreslå en höjning av biståndet till Vietnam och andra progressiva u-länder, för det tredje kräva att bistånd till vissa korrumperade och människofientliga regimer upphör och för det fjärde kräva att Sveriges verksamhet i de latinamerikanska fascistländerna upphör.

Herr talman! När jag nu har kritiserat dels regeringen, dels utrikesministern har jag ett behov av att också framhålla en positiv sak. Under mina nio år som ledamot av Sveriges riksdag är det första gången som jag upplever att en utrikesminister följer hela utrikesdebatten på det sätt som Hans Blix har gjort här i dag. Det tycker jag hedrar en minister.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Av fria människor i ett öppet välfärdssamhälle som det svenska krävs global solidaritet, en solidaritet som gör de fattiga länderna jämställda med de rika nationerna. Det är tillsammans, i en världsvid gemenskap, som vi alla har ansvar för att de skilda resurserna utnyttjas på rätt sätt, att vi får en resursanvändning som målmedvetet inriktas på att minska och utjämna klyftan mellan rika och fattiga länder. Det krävs en världsvid gemenskap som inte gör halt vid nationsgränser och hudfärger eller vid politiska eller religiösa system. Här gäller det solidaritet mellan levande människor för en målmedveten resursutveckling i kampen för en mänskligare värld, som präglas av frihet och trygghet för den enskilda människan.

Den frihet som för oss är självklar är för det vietnamesiska båtfolket

verklighetsfrämmande. Dessa människor har i hundratusental blivit utslängda i havet, i farkoster som alltför ofta mer liknar flytande likkistor än sjösäkra båtar. Många har tvingats att köpa sig fria för att sättas på ett fartyg som saknar destinationsort. Som oliktänkande är detta oftast enda möjligheten för dem till en levande framtid i frihet. De miserabla förhållanden som är båtfolkets dagliga liv månad efter månad är i grunden människofientliga och leder till apati, som i stor utsträckning följs av självmordshandlingar. Därför var det ett lovvärt regeringsinitiativ att låta 250 personer av båtfolket komma till Sverige. Samtidigt som detta beslut hälsas med största tillfredsställelse måste det stå helt klart att denna insats är otillräcklig. Vi har ett ansvar att aktivt medverka i arbetet för en mänsklig samhällsgemenskap för det utstötta vietnamesiska båtfolket. Detta kan ske dels genom att man lämnar ett omfattande katastrofbistånd som möjliggör uppbyggandet av en ny samhällsgemenskap i området, dels genom att man låter fler personer av båtfolket komma till vårt land.

Den trygghet som för oss är självklar är för assyrierna i långa stycken verklighetsfrämmande. De har blivit andra klassens flyktingar bara för att de arkebuseras av religiösa skäl i stället för politiska. Detta är en orimlig ståndpunkt i ett humanitärt samhälle. Denna form av åsiktsdödande är lika avskyvärd, oavsett om de avgörande skälen för handlandet är religiösa eller politiska. Här krävs svenska initiativ i internationella organ för att uppmärksamma och om möjligt komma till rätta med religionsförföljelserna av assyrierna. Samtidigt är det vår skyldighet att i väntan på resultat av dessa initiativ medverka till att assyrierna får uppleva en mänsklig samhällsgemenskap utan ständig fruktan för religiös blodshämnd.

Filmen *Förintelsen*, som under den gångna veckan har sänts i TV 2, har på nytt levandegjort mänsklighetens grymmaste brott under årtusenden. Nazisterna misslyckades visserligen med sin målsättning att utrota samtliga judar i Europa, men sex miljoner försvarslösa människor likviderades och kremades i koncentrationslägren enbart därför att de var judar, innan det var dags för Hitlertyskland att störta samman.

Den förnedring av allt mänskligt liv som nazitidens judeutrotning innebar får inte förtigas utan måste klargöras för varje ny generation. Här har filmen *Förintelsen* en betydelsefull uppgift, även om verkligheten var långt vidrigare i utstuderat blodsvåld än filmen kan beskriva. En uppföljning av *Förintelsen* i skola och massmedia är nödvändig.

Det är häpnadsväckande att PLO:s, palestiniernas, representant här i landet ställer upp på nynazisternas sida och protesterar mot informationen om judeutrotningen, som man hävdar var enbart propaganda för spridande av sionismen. Uttalanden av detta slag från ansvarigt PLO-håll är komprometterande och förklarar en hel del av svårigheterna i att komma fram till en hållbar fredsuppgörelse i Mellersta Östern. Israel har rätt till säkra och erkända gränser som är försvarbara. Målsättningen är att judar och araber kan leva sida vid sida i gemensam fred, förståelse och utveckling. Fredsansträngningarna i området tycks på nytt vara på väg i rätt riktning efter USA:s president Carters besök i Egypten och Israel under de senaste dagarna.

Sveriges aktiva stöd för Förenta nationerna och dess underordnade organ har varit och är ett centralt inslag i vår utrikespolitik under hela efterkrigstiden. Utvecklingen måste noga följas inom varje organisation för att den lämpliga nivån för de svenska insatserna, ekonomiskt och personellt, rätt skall kunna bedömas. Kritiken mot de multilaterala organen får inte nonchaleras, utan vi måste tillsammans med andra medlemsstater i FN öka ansträngningarna för att effektivisera och demokratisera de internationella organisationerna.

U-landsbiståndet, som numera överstiger 1 % av BNP, får aldrig bli en budgetregulator som anpassas till konjunkturernas skiftningar. Vårt biståndsarbete måste ligga fast och utvecklas i nära samarbete med de ideella folkrörelserna i vårt land och resp. mottagarländerns myndigheter. Grundläggande för utvecklingsbiståndet är att det bör inriktas på de fattigaste länderna i vår värld. Enprocentsmålet är endast ett etappmål och ingen slutlösning av insatserna i vårt biståndsarbete.

Angeläget är att få svenska folket u-landsmedvetet och personligt engagerat i biståndsarbetet även utanför de statliga insatserna. Här är regeringens förslag om skatteavdrag med halva gåvobeloppet upp till 2 000 kr. till svenska organisationers bistånds- och solidaritetsarbete i u-världen en värdefull stimulansåtgärd för personligt u-hjälpsengagemang.

Ett starkt växande problem i många u-länder är alkoholen, som stoppar upp och förhindrar en naturlig utveckling och framåtskridande. Utvecklingsresultaten saboteras alltså effektivt genom att alkoholkonsumtionen passiviserar och förslummar bland människorna i stället för att stimulera till engagemang i den egna nationens utvecklingsprojekt. Detta förhållande är påfallande när det gäller den afrikanska kontinenten. Nödvändigt är att utvecklingsbistånd i form av ölbryggerier kan stoppas.

Avalkoholiseringsprojekt i samarbete med resp. mottagarländerns myndigheter bör aktualiseras inom ramen för det internationella biståndsarbetets resurser. Detta är en grundförutsättning för att möjliggöra en mänskligare samhällsgemenskap i ett alkoholdrabbat u-land.

Herr talman! Slutligen vill jag något beröra det nordiska samarbetet. De nordiska länderna har en helt unik möjlighet till samarbete och samordning i olika sammanhang, både ekonomiskt och politiskt. Detta diskuteras ofta, främst i Nordiska rådet. Nu är det hög tid att åtgärder vidtas för att skapa konkreta samarbetsprojekt. Olika industri- och handelsprojekt bör ställas i förgrunden och utvecklas tillsammans i Norden.

Även inom kulturområdet bör ett samarbete och en samordning kunna ske för ett ömsesidigt utbyte och stimulans, inte minst i och genom massmedia. Det tillfälliga bakslaget i det svensk-norska samarbetet, som Volvoavtalets slopande medförde, får inte påverka de fortsatta ambitionerna till ett meningsfullt projektsamarbete mellan de båda länderna. Ett nordiskt samarbete på olika områden är på längre sikt av största betydelse för samtliga länder i denna gemenskap. Även ett utvecklat samarbete, som begränsar sig till enbart Sverige och Norge, är av största betydelse och intresse.

ANITA GRADIN (s):

Herr talman! När det äntligen blev fred i Indokina 1975 hoppades vi säkerligen alla att det löfte skulle infrias, som ländernas ledare högtidligt uttalat på sitt toppmöte 1970. Då förklarade de nämligen sin "bestämda vilja att bevara och utveckla den broderliga vänskapen och de goda grannförhållandena mellan de tre länderna" för ett "mäktigt framtida samarbete i uppbyggnaden av varje land på dess eget sätt". Det är en tragedi att dessa löften nära fyra år efter krigsslutet inte infriats. I dag är Indokina på nytt i krig. Som en ny part har Kina inträtt genom sitt anfall på Vietnam. Krafter har alltså satts i rörelse, som ytterst kan utlösa ett världskrig.

Här i Sverige engagerade vi oss starkt för Vietnams heroiska kamp mot USA. I dag fördömer den allmänna opinionen Kinas överfall mot Vietnam. Omedelbart efter det att nyheten spred sig att Kina invaderat Vietnam, utbröt en våg av protester, demonstrationer och möten. För att manifesteras denna breda opinion tog Svenska kommittén för Vietnam, Laos och Cambodja initiativet till en fredsappell för Indokinas folk med följande innehåll:

"Krigsslutet i Indokina hälsades med lättnad av en hel värld. Ett av historiens grymmaste krig tog slut. Kampen för nationellt oberoende hade segrat. Återuppbyggnadsarbetet kunde påbörjas. I dag är Indokina på nytt i krig. Som en ny part har Kina inträtt genom sitt anfall på Vietnam.

Vi är djupt oroade över att krafter satts i rörelse som ytterst kan utlösa ett tredje världskrig. Vi vädjar till alla parter att besinna sitt ansvar och uppmanar alla stormakter att sluta upp med sin inblandning i Sydostasien.

Det är vår övertygelse att tvistefrågor mellan nationer måste lösas med fredliga medel genom förhandlingar. En förutsättning för att folken i Indokina skall få en rättvis varaktig fred är att deras nationella oberoende respekteras. Vi har tidigare krävt Vietnams tillbakadragande från Cambodja. All utländsk militär måste lämna landet.

Vi kräver nu att Kina omedelbart drar tillbaka sina trupper från Vietnam. Folken i Vietnam, Laos och Cambodja behöver bygga upp sina länder efter trettio års förödande krig. De måste äntligen få fred."

Appellen har undertecknats av socialdemokraterna, vänsterpartiet kommunisterna, centerpartiet och folkpartiet – bara moderata samlingspartiet står utanför. Det betyder att en bred majoritet fördömer Kinas överfall på Vietnam.

I denna situation var det av största värde att det fanns en organisation som kunde koordinera och initiera aktiviteten och som faktiskt hade jobbat intensivt en längre tid för att göra allmänna opinionen varse den allvarliga situationen i Indokina. Efter befrielsen 1975 ansåg vi nämligen i Svenska kommittén för Vietnam, Laos och Cambodja att det var viktigt att fortsätta solidaritetsarbetet och informera om behovet av stöd för den fredliga återuppbyggnaden. Inom kommittén har man också lyckats samla in omkring 1 milj. kr. i bistånd till Laos och Vietnam.

Samtidigt vill jag hävda, herr talman, att vi inom solidaritetsrörelsen alltid varit ärliga mot våra indokinesiska vänner, och det är även i den här debatten nödvändigt att redogöra för den ställning vi tagit beträffande konflikten

Nr 103

Onsdagen den
14 mars 1979

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

mellan Vietnam och Kampuchea. Den regering som störtats i Kampuchea var landets lagliga regering och tidigare erkänd av Vietnam. Den gjorde sig skyldig till allvarliga brott mot mänskliga rättigheter, och människorna drevs till hårt arbete under mycket svåra levnadsförhållanden. Dess folkliga förankring är svår att bedöma. Svenska kommittén för Vietnam, Laos och Cambodja gjorde upprepade framställningar för att få besöka Kampuchea för att bilda sig en egen uppfattning, men släpptes aldrig in.

Nu gäller det för den nya regeringen att bevisa att den har folkets förtroende. Ett första villkor är sålunda att all utländsk militär lämnar landet. Vi kan notera positiva drag i den politik som folkrepubliken Kampuchreas folks revolutionsråd säger sig vilja föra. Repressalier och hämndaktioner har förbjudits. Demokratiska rättigheter utlovas i form av rörelsefrihet och religionsfrihet. Klart är emellertid att skall solidaritetsarbetet kunna fortsätta, måste en klar redovisning av de olika parternas roll i maktskiftet i Kampuchea ske.

Konflikten Vietnam-Kina kom i öppen dager den 30 april 1978, då Kina inledde sin propagandakampanj mot Vietnam om utlandskinesernas situation där. Hur exakt massflykten av kineser från Vietnam gått till, vad som drivit människorna att lämna sina hem, där de bott i tiotals år, ja flera generationer, är svårt för en utomstående att bedöma. Faktum är emellertid att 200 000 människor lämnade Vietnam på ett halvår och vällde in i Kina. Av de ca 100 000 människor som givit sig av sjövägen är det stora flertalet kineser.

Detta vållade allvarliga störningar i Vietnams näringsliv, gruvor, fabriker, jordbruk och fiske. När så Kina våren-sommaren 1978 inställde allt sitt bistånd till Vietnam, hemkallade alla sina biståndsarbetare, skickade hem alla vietnamesiska studenter, stängde de vietnamesiska konsulaten och egenmäktigt skickade båtar för att hämta hem kineser, ställdes den vietnamesiska regeringen inför svåra beslut. Skulle man ge efter eller utmana den stora grannen med en självständig hållning?

Vietnam valde det senare. För att förstå varför måste man se på de motsättningar som ligger i botten på konflikten.

Det har funnits motsättningar mellan Vietnam och Kina under 20-25 år. Det har varit en rad kriser. Verkligt kritiskt blev det när USA ändrade sin Kinapolitik under Nixon-Kissingers tid och började utnyttja konflikten Moskva-Peking. Den kinesiska ledningen fortsatte på denna väg genom att framlägga den s. k. teorin om de tre världarna. Det var 1974. Då började Kina bygga upp sin internationella front mot supermakten Sovjet, i vilken man vill förena "andra världen", dvs. de industrialiserade kapitalistländerna, "tredje världen" - dit Kina självt räknar sig - och USA.

Vietnam vägrade inordna sig i denna front. En praktisk-politisk följd härav blev att Kina och Vietnam kom att inta helt motsatta ståndpunkter i fråga om USA:s fortsatta närvaro i Asien i form av militärbaser och militär personal, vapenhjälp osv.

I och med att Kina blev en ur vietnamesisk synvinkel fientlig stat blev konflikten med Kampuchea mer än skärmytslingar till följd av de kampu-

cheanska ledarnas Angkorkomplex. Vietnam såg sig omringat, och ju mer Kina ökade trycket mot nordgränsen, desto starkare upplevde vietnameserna det som nödvändigt att rensa upp sydvästgränsen, att det var ett livsintresse att få fred med Kampuchea och en vänligt sinnad regim där.

Möjligheten härtill kan man ha upptäckt när man såg upprorsförsöket i slutet av maj 1978. Tidigare hade det också förekommit upprorsförsök, redan i september 1975. Men nu sommaren 1978 tyckte man sig se starkare krafter i rörelse i Kampuchea, samtidigt som man ställts inför ett akut hot om tvåfrontskrig.

Kinas politik mot Vietnam kan synas obegriplig och oförnuftig. Kina har uppfattat Vietnam som ett verktyg för Sovjet och därmed som ett hot mot Kinas traditionella inflytelsesfär i Sydostasien och som ett hot om inringning. Men varför vidtog då de kinesiska ledarna åtgärder som endast kunde leda till ökat sovjetiskt inflytande i Vietnam, t. ex. i fråga om bistånd och vapen?

Om man ser Kinas handlande ur detta perspektiv, så inser man lätt att inmarschen den 17 februari inte kommer att bli någon engångshandling. När de kinesiska ledarna talar om att bestraffa Vietnam, ge Vietnam en läxa osv., bör man observera att de inte hänvisar till att Vietnam störtat Kampuchreas lagliga regering. De lyfte inte ett finger för att rädda Pol Pot. I stället kan de sägas ha vunnit på Vietnams inmarsch i Kampuchea: de har fått ut prins Sihanouk – en portalfigur i den alliansfria rörelsen – och har honom i säkert förvar i Peking. Vietnams internationella anseende har fläckats.

Kina kommer inte att lämna Vietnam i fred, så länge Kinas övergripande målsättningar inte uppnåtts, dvs. en allians Kina–USA–Japan–NATO mot Sovjet, eller att Vietnam infogat sig i denna strategi.

Därför måste man se med skepsis på Kinas uttalanden om att återtåget nu möjliggjorts därför att målsättningarna uppnåtts.

Men samtidigt har Kina riskerat andra målsättningar. Genom att gå till militärt anfall mot Vietnam har Kinas "fredlighet" råkat i tvivelsmål. Man har i omvärlden uppfattat Kina som fredligt därför att de nya ledarna åstadkommit inre lugn efter kulturrevolutionens strider och tagit sikte på snabb ekonomisk utveckling. Det är inte lika självklart i dag. Det börjar också uppstå tvivel på det riktiga i att västmakterna medverkar till Kinas militära upprustning. Att investera i jättelika industriprojekt kan framstå som ganska riskabelt. Samtidigt har Kina självt börjat ompröva sina gigantiska moderniseringsplaner, sagt upp avtal med japanska företag.

Även USA syntes föra en obegriplig och oförnuftig politik i Indokina. I stället för att stödja självständigheten gjorde man allt för att stötta regimer som var dödsdömda från första stund. Den dominoteori som USA uppställde den gången har Kina nu övertagit. Argumentationen i dag går ut på att Vietnam – som Sovjets instrument – först ville sluka Laos och Cambodja för att därefter lägga under sig Thailand, Malaysia, Singapore – ja, ibland sägs Vietnam t. o. m. vilja ta Filippinerna, Indonesien och Mikronesien. Därmed skulle Sovjet få kontroll över Malackasundet, en livsnerv för USA:s och Japans förbindelser med Mellanöstern.

Precis på samma sätt som USA gjorde, ser Kina dessa länder blott och bart

som bricker i stormaktsspelet. När USA drevs bort från Asiens fastland genom de indokinesiska folkens segrar 1975, uppstod ett tomrum, ett "vakuum". Kina måste förhindra att Sovjet kommer in i regionen och fyller tomrummet. Härav den vietnamesiska uppfattningen att Kina är "expansionistiskt", vill behärska Sydostasien.

Liksom USA ser även Kina på Vietnam ur ett globalt perspektiv. Att USA stödde Frankrikes krig och senare gick in självt efter 1954 sammanhänge med både dess hysteriska reaktion på "förlusten av Kina" och dess Europapolitik. Det gällde i slutet av 1940-talet att få Frankrikes medverkan i NATO och i Västtysklands upprustning. Kinas inmarsch i Vietnam har – och säkerligen med rätta – uppfattats som en demonstration för USA och Japan att man inte får uppträda undfallande mot Sovjet utan skall handla kraftfullt. Det finns klara paralleller mellan uttalanden av Deng Xiaoping nu och Nixon vid invasionen i Kambodja 1970.

I den sydöstasiatiska omvärlden har regeringarna börjat bli tveksamma. Först reagerade de mycket kraftigt på Vietnams agerande i Kambodja, i synnerhet Thailand där man dels har en traditionell – rent av vidskeplig – skräck för Vietnam och vietnameser, dels oroades av att ha vietnamesiska trupper vid sin östgräns.

Men de här länderna – Thailand, Malaysia, Indonesien, Singapore, Filippinerna – har också stora kinesiska befolkningsgrupper, totalt 20 miljoner. De spelar en viktig ekonomisk roll, som resp. regeringar försöker begränsa. De är också oroade av utsikten att detta kapital skall rinna ur landet, användas för Kinas industrialisering och inte i deras egna länder.

Men dessa regeringar fruktar även Vietnam som ledare och symbol för de sociala revolutioner som pyr i deras egna länder.

Vad kommer nu att ske? Stort hopp om att eventuella – mycket eventuella, skulle jag vilja säga – förhandlingar Vietnam–Kina skall ge resultat finns inte. Kina avser tydligen att flytta gränsen söderut. Vietnam säger sig inte förhandla så länge det finns en kinesisk soldat på vietnamesisk jord.

Den grundmotsättning som råder mellan Kina och Vietnam finns kvar och har skärpts genom USA:s om inte indirekta stöd så i vart fall tysta godkännande av Kinas invasion.

Vad kan vi då göra i Sverige, om vi över huvud taget skall göra något? Jag tycker att utrikesminister Blix den 18 februari gjorde ett felaktigt uttalande om det läge som uppstod i Sydostasien genom att han jämställde konflikten Vietnam–Kambodja och konflikten Vietnam–Kina. Vi borde i stället hävda de här tre indokinesiska ländernas nationella oberoende och hävda att all stormaktsinblandning i Indokina måste upphöra.

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag skulle på några punkter vilja kommentera regeringens utrikesdeklaration och först och främst en av de centrala punkterna i vår utrikes- och säkerhetspolitik.

Under många och långa socialdemokratiska regeringsår har det ständigt deklarerats att Sverige genom sin alliansfria politik intar en särställning.

Denna politik har för det första gjort oss särskilt populära i omvärlden, speciellt bland u-länderna. För det andra har den möjliggjort för oss som oberoende nation att föreslå åtgärder och lösningar på internationella problem som kunnat vinna allmän anslutning. Men samtidigt har neutralitetspolitiken enligt denna filosofi också inneburit en skyldighet att i allehanda frågor göra vår stämma hörd och från våra olympiska höjder skipa rättvisa och betygsätta de aktörer som uppträder på den internationella arenan. Sverige skulle fungera som världssamvetet med Olof Palme som högste uttolkare och överstepräst.

Dagens utrikesdeklaration innebär en mycket betydelsefull tillnyktring, till vilken jag verkligen vill lyckönska utrikesminister Blix. Här sägs mera anspråkslöst för första gången att Sverige måhända i vissa situationer kan och bör medverka till lösandet av olika internationella tvister. Jag hoppas att denna mer balanserade syn på Sveriges roll skall stå sig över kommande eventuella regeringsskiften.

Ett litet lands utrikespolitiska uppgifter kan väl sägas innefatta två moment som delvis går in i varandra. Man skall driva sina nationella intressen och man skall i görligaste mån medverka till en ekonomisk och fredlig utveckling i världen.

I den socialdemokratiska politiken har ofta det första momentet försvunnit och man har villkorlöst slutit upp på andra länders sida. Det kan gå till en tid och uppskattas naturligtvis alltid av de berörda länderna. Men faran är att man en vacker dag konkret ställs inför de egna intressenas krav. Om man då plötsligt börjar tala i andra tongångar är risken stor för att man betraktas som en hycklare eller svikare. Som exempel vill jag endast nämna kontrasten mellan vissa uttryck för vårt stora u-landsintresse och de rop på importbegränsning som ofta gör sig hörda så fort u-länderna på något område framgångsrikt börjar konkurrera med våra hemmaindustrier.

Vad sedan vårt uppträdande på den internationella arenan beträffar bör man bestämt tillbakavisa idén om att vi skulle vara skyldiga att i alla sammanhang ha en mening och i all synnerhet att offentligt ge uttryck åt denna. Jag vill här inskjuta att det ligger en motsättning inbyggd i att hävda både att vi själva bestämmer över vår utrikespolitik och att vi från säkerhetspolitiska synpunkter måste skapa förtroende för vår kurs. "Förtroende" avser ju andra länders bedömningar, och vi skulle därför inte ha fritt val mellan olika svenska åtgärder utan vara tvungna att hålla oss inom en kanske mycket begränsad handlingsram, som dessutom kanske har olika innehåll beroende på vilken stormakts förtroende man för tillfället diskuterar.

Som allmän regel gäller väl dessutom att man har större framgång med sina utrikespolitiska förslag i känsliga frågor om de framförs i en balanserad ton och ofta helst under hand. Torgmötespolitik med uttryck som "satans mördare" och "fascismens kreatur" kan möjligen vinna tillfälliga applåder från inrikesgalleriet, men den övertygar sällan världen utanför. Märkligt nog har samme talare, nämligen Olof Palme, präglat den kloka tesen att "man skall vara rädd om orden".

Onsdagen den
14 mars 1979

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Till detta kommer faran av att vi har en tendens att se problemen ur en begränsad och ofta uteslutande legal synvinkel. Man bör nog inte vara främmande för att starka stormaktsintressen måste komma att spela en betydande roll i politiken. Och det är ingalunda uteslutet att Sverige i detta sammanhang kan ha livsviktiga intressen av hur frågor löses. Även vi har intresse av att den västerländska civilisationen har kraft och möjligheter att hävda sig mot utomstående makter och politiska ideologier.

Jag vill på denna punkt slutligen säga att visst kan det i speciella situationer finnas särskilda möjligheter för en alliansfri stat som Sverige att komma med bidrag till lösningar av internationella problem. Men jag tror att man t. ex. i Norge och Danmark skulle ställa sig ganska frågande om vi i Sverige hävdade att vi helt allmänt hade så mycket större uppgifter på den internationella arenan än dessa länder. Dessutom står ju tankegången delvis i strid med det goda nordiska samarbete som existerar t. ex. i Förenta nationerna, där vi oftast kommer till samma slutledningar och driver samma politik.

Utrikesdeklarationen är av ganska naturliga skäl knapphändig om situationen i Mellersta Östern. Som andra talare redan påpekat har vi ju i dag emellertid mötts av mer optimistiska tongångar av de ledande aktörerna och fler uttryck för hoppet om fred än på länge. Kanske står ett efterlängtat fredsfördrag mellan Israel och Egypten för dörren. Kommer detta i så fall att innebära fred för hela Mellersta Östern? En del tror att andra arabländer, de s. k. vägrarstaterna, oförminskat eller kanske i ökad omfattning kommer att bekämpa Israel och dess existens. Sven Andersson hävdade tidigare i dag att en sådan utveckling var trolig om man inte erkände palestiniernas legitima nationella rättigheter. Eftersom också utrikesdeklarationen använder detta uttryck kan det vara motiverat att något analysera vad det kan innebära.

Till en början kan man konstatera att det aldrig funnits någon annan palestinsk stat än det gamla judiska Palestina. Varken under arabisk eller sedermera under turkisk överhöghet fanns det någon nationell eller ens administrativ enhet som utgjordes av Palestina. Det närmaste man kommit en sådan enhet var Förenta nationernas beslut hösten 1947 om en delning av det efter första världskriget upprättade mandatet i en arabisk och en judisk stat. Man skall inte glömma att detta mandat till en början även innefattade Jordanien eller, som det då kallades, Transjordanien. De två nya staterna skulle enligt beslutet ha ett intimt samarbete.

Men detta beslut avvisades av alla arabiska stater samt de araber som bodde inom det gamla mandatets gränser.

Det är därför inte så enkelt att förstå vad som menas med "legitima rättigheter" om dessa ord skall fattas i sin egentliga mening, nämligen lagliga eller på folkrätten grundande rättigheter.

Jag tror det enda möjliga är att se frågan ur praktisk-politisk synvinkel: Vilken lösning av Mellersta Östern-problemet är bäst ägnad att skapa fred och efter hand goda grannskapsförbindelser i området under hänsynstagande till de redan existerande staterna här? Till dem hör Israel.

Jag är inte lika säker som Sven Andersson i Stockholm på att en palestinsk ministat skall visa sig vara den enda eller den bästa lösningen. Flera alternativ

finns. Men jag tror dock att man rör sig mot fred i Främre Orienten, även om vägen dit säkerligen blir törnbeströdd och fientligheter mellan t. ex. Egypten och Libyen nog inte kan uteslutas.

Saudi-Arabiens roll i detta sammanhang är naturligtvis av utomordentligt stor betydelse. Jag föreställer mig att de saudiarabiska ledarna redan för flera år sedan blev ganska oroade över oljesituationen. Många tecken tyder på att Sovjet inom en icke alltför avlägsen framtid kommer att få brist på olja. Man kan förvänta sig att Sovjet i en sådan situation inte kommer att tveka inför även mycket drastiska åtgärder i riktning Iran-Saudi-Arabien. I en sådan för alla arabländer hotfull situation är det av stor vikt att lugn och fred råder i Mellersta Östern.

Den senaste utvecklingen i Iran ter sig säkerligen också ur vissa andra aspekter oroande för de saudiarabiska ledarna. Meningarna är delade huruvida händelserna på sikt gör Saudi-Arabien mer eller mindre intresserat av ett israeliskt-egyptiskt fredsavtal. Mycket beror på den fortsatta utvecklingen i Iran.

Det är intressant att notera att både utrikesdeklarationen och Sven Andersson ägnat en hel del utrymme åt palestiniernas "legitima nationella aspirationer". Carl Lidbom har ägnat frågan en ganska känslomättad analys, som på ett mycket oroande sätt skiljer sig från Sven Anderssons tankar. Men som vanligt har inte ett ord nämnts om "legitima nationella aspirationer" i andra länder, som ligger oss betydligt närmare såväl geografiskt som historiskt och kulturellt. Är inte Estlands, Lettlands och Litauens nationella aspirationer intressanta och betydligt bättre dokumenterade i historien? Man har inte heller uttryckt något bekymmer för rättegången mot den estlandsfödde svenske medborgaren Niedre. Här har ju dessutom sovjetiska myndigheter behandlat officiella svenska förfrågningar på ett till synes högeligen otillfredsställande sätt. Ingenting nämns heller, som tidigare i dag framhållits, om Cubas fortsatta militära framfart i olika delar av världen, ett land som fortfarande är ett svenskt programland i vad avser u-hjälp. I ett tal tidigare i dag sade utrikesministern att det är önskvärt att hjälpen blir så konsekvent som möjligt och att man inte tar intryck av olika utrikespolitiska händelser. I och för sig kan jag ansluta mig till denna tanke, men det kan konstateras att detta argument inte alls användes när det gällde att snabbt avbryta hjälpen till exempelvis Chile och Pakistan, vilket väl kräver att man närmare utvecklar varför man under de år då Cuba ägnat sig åt en militär verksamhet utan motstycke i modern tid inte har ansett att det över huvud taget finns anledning att mer ingående diskutera om hjälpen bör fortsätta.

Jag vill slutligen med några ord beröra situationen i Etiopien, ett land med vilket Sverige under långa tider har haft ett utomordentligt viktigt samarbete och där jag tror att Sverige har kunnat lämna en del bidrag till utvecklingen. På grund av de intima förbindelser som vi har haft med Etiopien får vi fortfarande omfattande meddelanden och rapporter om situationen i landet. Dessa pekar enstämmigt på de ganska skrämmande förhållanden under vilka en del av landets befolkning lever och vilka står i klar strid med de internationella överenskommelserna om de mänskliga rättigheterna. I en

interpellationsdebatt tidigare i år bekräftade också utrikesministern detta. Vi får inte förtrötts i våra ansträngningar att för de etiopiska myndigheterna på ett lämpligt sätt framhålla vikten av att de respekterar dessa skyldigheter, så att vi därigenom allt framgent kan upprätthålla och utveckla de goda förbindelser som sedan många år tillbaka rått mellan våra länder. I detta sammanhang vill jag nämna att den etiopiska ambassadören uppvaktades för en tid sedan, och vid detta tillfälle deltog även förra utrikesministern Karin Söder. Man uttryckte förhoppningar av det slag som jag nyss nämnt, vilket så småningom ledde till ett skriftligt svar från ambassadören, som verkligen gav uttryck för att man på etiopisk sida förstår de bekymmer som vi hyser för de olyckliga människor som under utomordentligt svåra förhållanden, utan rättegång och dom, tillbringar år i fängelse.

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Dagens utrikesdebatt har i ett avseende varit märklig. Utrikesministern betonade efter det första debattvarvet den stora enigheten i riksdagen, och det var en riktig anmärkning utom i vad avser ett parti som under dagen i olika omgångar har skilt ut sig. Först fick vi uppleva en holmgång mellan herr Bohman och de övriga om B3LA, sedan följde en dust mellan Staffan Burenstam Linder och Hadar Cars om Sydafrika och nu anmäler herr Siegbahn en annan, moderat uppfattning om Mellersta Östern än den som regeringen, socialdemokratin och centern i stort sett är överens om.

För min del tycker jag att det är angeläget att påpeka att dagens regeringsdeklaration inte minst i den av herr Siegbahn kritiserade delen om Mellanöstern har stora förtjänster. Vi har på vårt håll inte mycket att erinra mot det avsnittet. Sedan Per Ahlmark och moderaterna lämnat regeringen har dess Mellanösternpolitik blivit riktigt hyfsad.

Vi tror att det är en riktig analys att kärnan i Mellanösternproblemet, vad man än må tycka – och jag kan försäkra herr Siegbahn att jag inte är särskilt emotionell i detta stycke – trots allt är palestinierna. I alla omgångar och skeden dyker frågan om palestiniernas framtida rättigheter upp. Man kommer inte runt detta problem.

President Carter har i dessa dagar fått lida åtskillig smälek för sin utrikespolitik, som också jag själv sade några kritiska ord om på förmiddagen. Han har ändå vissa förtjänster, och till dessa hör såvitt jag begriper att han, mer än tidigare amerikanska presidenter, har förstått att frågan om palestiniernas rättigheter är central när det gäller att få till stånd en lösning på hela frågan. Från början hade han en helt annan uppläggning än den han nu prövar, nämligen ett slags ny Genèvekonferens, under gemensamt patronat av Sovjetunionen och USA, för att lösa alla frågorna på en gång. När Sadat bröt mot denna uppläggning genom sin resa till Jerusalem anslöt Carter till det nya initiativet, men han har tagit med sig grunduppfattningen att man måste få någon ordning på det palestinska problemet för att över huvud taget få till stånd en lösning.

Det som gör att jag trots allt är litet pessimistisk beträffande Carters stora

fredsresa är att jag utomordentligt starkt betvivlar att tiden är inne för att Israel verkligen kommer att göra några eftergifter som är värda namnet. Det finns inte några som helst tecken på att man i Israel har begripit vad Carter har förstått, nämligen att utan ett erkännande av det palestinska folkets rättigheter och ett omsättande av detta i praktiken kan det inte bli fred i Mellanöstern.

BO SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Carl Lidbom fortsätter att använda den terminologi som man brukar reservera för torgmöten och liknande debatter, när han talar om att moderaterna skämt ut sig osv. Vi diskuterar väl ändå olika uppfattningar här. Jag har inte antytt att Carl Lidbom har skämt ut sig – jag har i varje fall inte sagt det. Jag framhöll ändå att han har synpunkter som avviker på ett oroväckande sätt från vad Sten Andersson mycket balanserat uttryckt i dag.

Beträffande uttalandet att regeringens politik blivit hyfsad sedan nu Per Ahlmark och moderaterna lämnat regeringen vill jag säga att man naturligtvis kan slänga omkring sig sådana uttryck men att man inte bör göra det här i kammaren.

Vidare tror jag att Carl Lidbom något missförstod vad jag sade i Mellanösternfrågan. Jag förde en diskussion om dess egentliga innebörd. Vilka är palestinierna, vilka är deras rättigheter och på vad sätt är de legitima? Man slänger dessa uttryck omkring sig i den allmänna debatten, men jag tror nästan att jag kan säga att jag aldrig sett någon definition av vilka rättigheter det är fråga om. Är det att bilda en stat just där det är ockuperat område nu eller är det att ta en del av Israel? Vi vet ju att när man från PLO:s sida talar om palestiniernas legitima rättigheter menar man en sak, nämligen att hela Palestina inkl. Jordanien skall bli en palestinsk stat. Jag tycker att Carl Lidbom inte skall vara så förskräckt bekymrad över att jag försöker föra en debatt om vad frågan gäller. Det är klart att vi inte kan komma fram till någon överenskommelse om det, men det kan vara värt att göra klart att problemen inte är så enkla.

Vilken lösning det sedan blir vet vi inte. Den lösning som man, som jag nämnde, 1947 kom fram till i FN var ju att skapa två stater, en ungefär där Västbanken är nu och Israel, men de skulle leva i ett intimt ekonomiskt samarbete med varandra. Redan det innebar att det inte var deras tanke att man skulle ha två helt oberoende stater, utan de skulle ha ett intimt samarbete, och det är ju ett alternativ. Det kan komma att visa sig att man från palestiniernas sida så småningom tycker att det är naturligt att slå sig samman med Jordanien för att bilda en palestinsk stat. Det finns nämligen ingen etnisk skillnad mellan de araber som bor på östra och västra Jordanstranden.

Jag har alltså pekat på en hel del problemställningar här, och jag tycker att man skulle kunna göra debatten litet mer nyanserad i stället för att bara kort och gott tala om legitima rättigheter som man inte alls definierar.

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag får börja med att be herr Siegbahn om ursäkt. Jag talade tydligen så sluddrigt att han icke hörde vad jag sade. Jag sade inte att herr Siegbahn eller moderaterna har skämt ut sig i Mellersta Östern-frågan. Jag sade att ni har skilt ut er, och det är någonting väsentligt annorlunda. Det är ett faktiskt konstaterande av att ni företräder en annan Mellersta Östern-politik än de övriga partierna i denna riksdag.

Sedan till detta med legitima rättigheter. Jag vet faktiskt inte i hastigheten om herr Siegbahn är jurist eller inte, men är han det så borde han avstå från att använda sina juridiska kunskaper i detta sammanhang. Det finns vissa politiska, psykologiska fakta som dock är för handen på ett obestridligt sätt. Man kan tycka vad man vill om PLO, om organisationen, om dess politiska mål och medel, men ett faktum är att de i de mörkaste tider envist har drivit sin kamp med sikte på att få nationell självständighet i en egen stat. Det som i själva verket gör att detta med palestiniernas nationella rättigheter är ett ofrånkomligt problem, är just att denna nationalkänsla är så levande och stark att i den politiska miljö som råder och med det stöd som trots allt palestinierna har från sina arabiska grannar och på annat håll går det inte att komma runt detta problem. Det är ett folk vars självständighetslängtan är så stark att det under de förhållanden som råder inte går att kväva den med maktspråk. Det är därför man måste lösa detta problem.

Jag tror att herr Siegbahn skall akta sig för att skissera egna fredslösningar eller gå tillbaka till FN-beslutet med två stater – en palestinsk och en judisk vid sidan av varandra. Herr Siegbahns israeliska vänner skulle nog inte gilla den parallellen bakåt. Om man kastar en blick på kartan över hur de staterna skulle se ut – den judiska och den arabiska – så finner man nämligen att den del som var tilldelad judarna omfattade en bråkdel av det territorium de efter ett antal krig numera ockuperar och gör anspråk på.

BO SIEGBAHN (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju fatalt att jag skulle höra så fel, och jag får därför be Carl Lidbom om ursäkt på den här punkten. Jag tyckte faktiskt att Carl Lidbom använde uttrycket "skämt ut sig", och det stämde också mer överens med det tal som han höll tidigare i dag.

Jag har inte anslutit mig till någon ståndpunkt, utan jag sade att det finns olika möjligheter. Jag tycker att Carl Lidbom kunde ha gjort en ansträngning för att föra resonemanget efter de linjer som jag skisserade, dvs. resonemanget om vad som är legitima rättigheter. Carl Lidbom ville låta påskina att han var en duktig jurist och att det var mera osäkert om jag var det, och det kan ju vara riktigt, även om jag har en jur. kand. långt tillbaka i tiden. Men om vi nu skall tala om legitima rättigheter, så använde ju inte heller Carl Lidbom några juridiska termer. Han talade tvärtom om legitima rättigheter utifrån nationalkänsla och andra kriterier, och det var ju just detta som också jag var inne på. Sedan är det en annan sak hur långsiktigt det här nationella medvetandet är och har varit. Om detta skulle vi kunna föra en lång diskussion, men det kanske vi kan göra vid ett annat tillfälle, eftersom tiden nu inte räcker till för

en sådan.

Vad jag ville var alltså att framhålla att det fanns olika lösningar, och att vi inte hade någon anledning att binda oss vid någon egen lösning, hur en sådan än skulle kunna se ut. När jag nämnde 1947 års lösning, så syftade jag bara på principen om en judisk och en arabisk stat som skulle leva vid sidan av varandra och ha ett intimt ekonomiskt samarbete. Jag syftade inte på de gränser som då drogs upp och som om inte på annat sätt så genom utvecklingen har visat sig vara omöjliga, eller som man från kommunistiskt håll brukar säga: Historien själv har visat att de var omöjliga.

Förste vice talmannen anmälde att Carl Lidbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill först göra en liten kommentar till den debatt som just utspelat sig här.

Carl Lidbom sade att regeringens Mellanösternpolitik har blivit väsentligt mycket bättre sedan Per Alhmark och moderaterna lämnade regeringen. Det uttalandet skulle möjligen kunna ge intryck av att det var någon skillnad mellan den nuvarande regeringens Mellanösternpolitik och den politik som fördes av den närmast föregående, dvs. trepartiregeringen. Låt mig då konstatera att vad som sägs i årets regeringsdeklaration om Mellanöstern praktiskt taget ord för ord överensstämmer med de uttalanden som den förutvarande utrikesministern Karin Söder har gjort. När därför Carl Lidbom säger att han tycker att den nuvarande regeringsdeklarationens avsnitt om Mellanöstern är utmärkt, så säger han fullständigt analogt därmed att den politik som trepartiregeringen förde när det gäller Mellanöstern också var utmärkt. Jag tycker det är mycket glädjande med den anslutningen.

Om sedan Carl Lidbom drar slutsatsen att detta måste innebära att de moderata särståndpunkter som kommit fram bl. a. under dagens debatt inte fick något genomslag i trepartiregeringens utrikespolitik, så vill jag säga att det är en helt riktig slutsats som Carl Lidbom i så fall drar.

Men, herr talman, jag hade egentligen tänkt behandla ett helt annat problem, och jag skall nu också göra det.

Vi har under de närmast gångna åren upplevt, och vi upplever fortfarande, väsentliga strukturproblem inom den svenska industrin. De drabbar särskilt sådana branscher som varven, teko- samt järn- och stålindustrin. Strukturproblemen hänger samman med en mycket betydelsefull utveckling i vår omvärld. En viktig faktor bakom det vi nu upplever när det gäller dessa branscher är nämligen att vi håller på att få ett antal nya industriländer. Jag tänker på länder som Sydkorea, Taiwan, Hongkong, Singapore, Indien, Brasilien – ja, man kan göra uppräknningen mycket längre. Det är länder som är på väg att passera gränsen från ett förindustriellt stadium till att bli industriländer. Den här industrialiseringsprocessen i u-länderna är en positiv utveckling och en utveckling som vi också måste se som oundviklig. Om målen skall kunna förverkligas som ingår i kraven bakom en ny ekonomisk

världsordning, nämligen att u-länderna skall inom en ganska överskådlig tid uppnå 25 % av världens industriproduktion, måste vi räkna med betydande omställningar inom vår egen industri.

De här omställningarna kommer förvisso att skapa problem för oss. Samtidigt är det klart att den här utvecklingen kommer att skapa nya exportmarknader för våra industrier. De inkomster som de nya industriländerna får genom sin export av industrivaror stoppas ju inte ned i några kassakistor utan används för köp av varor på världsmarknaden – varor som vi har möjlighet att sälja. Totalt sett kommer säkert den här utvecklingen i de nya industristaterna att ha en positiv och stimulerande effekt på världsekonomin i dess helhet.

Men samtidigt som man konstaterar att det här är en i huvudsak positiv utveckling är det inte likgiltigt hur industrialiseringsprocessen sker. Det finns nämligen risk för att den processen utvecklas till en ny form av kolonialism. En stor del av den industrin utvecklas i u-länderna, ägs och leds av multinationella företag med sina beslutscentra i de gamla industriländerna. Andra ägs av företag som kanske är inhemska men som i sin uppbyggnad och inriktning mycket kopierar i-landsföretagen. De bygger på att utnyttja billig arbetskraft, ofta utan några fackliga rättigheter eller socialt skydd i bakgrunden.

Väldigt många av industrierna i de här nya industriländerna har som sin huvudsakliga inriktning att förse de rika länderna med billiga konsumtionsvaror. Den klassiska arbetsfördelningen mellan i-länder och u-länder har varit att u-länderna har försett de rika länderna med råvaror. I-länderna har svarat för förädlingen. Nu finns det risk för att även den industrialiseringsprocess som sker i u-länderna i första hand får en utformning som gynnar de redan rika länderna, som gör oss i de rika länderna ännu rikare genom att vi får tillgång till de billigare varorna.

Det är viktigt att industrialiseringsprocessen i de fattiga länderna utformas så att i första hand behoven tillfredsställs hos de människor som lever i de fattiga länderna. Det gäller alltså att i första hand det stora behovet av konsumtionsvaror, av redskap, av varor för att modernisera jordbruket osv., som finns i u-ländernas byar tillfredsställs genom u-ländernas industrialisering.

Det är också viktigt att vi aktivt driver kravet på att ge de grundläggande sociala rättigheterna åt dem som arbetar i de nya industrierna i de nya industriländerna. Vi har anledning att stödja den internationella fackföreningsrörelsen och med kraft driva kravet på en socialklausul.

Också valet av teknologi i den här industrialiseringsprocessen är viktigt. Teknologikutvecklingen sker i huvudsak i de industrialiserade länderna. Den teknologiska utvecklingen är inriktad på att tillfredsställa de behov som finns i de industrialiserade länderna. Det innebär att teknikutvecklingen inriktas på att spara på sådant som det är brist på i industriländerna, framför allt arbetskraft, och att utnyttja sådant som det finns gott om i i-länderna, framför allt kunskap, kapital och infrastruktur.

I u-länderna är situationen mycket ofta den omvända: där har man gott om

arbetskraft, men man har ont om kunskap, ont om kapital och en svag infrastruktur. Det gäller därför att vi, med de utvecklingsresurser som vi har i i-länderna, hjälper till att utveckla en teknologi som är anpassad till u-ländernas behov och därmed till behoven hos majoriteten av världens befolkning.

Det är också viktigt att den industrialiseringsprocess som vi står inför i u-länderna sker under ett ekologiskt ansvarstagande. Det finns många skrämmande exempel på hur moderniseringsprocessen i u-länderna har lett till allvarliga miljöproblem, såsom skogsskövling, en alltför snabb avbetning av känsliga jordar, ökenutveckling, växande föroreningar i luft, vatten och natur. Det är viktigt att u-länderna inte skall behöva göra om våra misstag, utan att man redan från början kan få en industrialiseringsprocess som utgår från grundläggande miljökrav.

Herr talman! Det är självklart att det måste vara u-länderna själva som bestämmer hur de vill forma sin utveckling. Det är en naturlig utgångspunkt för all vår u-landspolitik. Men vi får samtidigt inte krypa undan vårt ansvar. Vi måste vara medvetna om att det är de rika länderna som i stor utsträckning styr den internationella handelns villkor. Det är de rika länderna som sitter inne med de stora resurserna för forskning och teknisk utveckling. Det är i de rika länderna som de stora multinationella företagens beslutscentra finns, vilka inte minst påverkar utvecklingen i u-länderna väldigt mycket med utformningen av vårt bistånd. Därför är det viktigt att vi har en grundläggande syn på hur vi tror att en industrialiseringsutveckling bäst gagnar de fattiga länderna. Det är viktigt att vi är beredda att i vårt internationella agerande ta ett ansvar för att industrialiseringsprocessen i de fattiga länderna verkligen kommer de fattiga människorna till godo och skapar gynnsamma förhållanden både nu och för framtiden.

PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Vi lever i en orolig värld, där det förekommer våld och förtryck på alltför många håll. Det har också påtalats här i dag. Uppmärksamheten riktas genom massmedia på våldet i Sydafrika, i Chile, i olika delar av sydöstra Asien osv. Nyligen har det kommit till en ny regim i Iran, varifrån vi dagligen får rapporter om avrättningar. Vi upprörs med rätta över våld och över regimer som inte respekterar den enskilda människans mest elementära krav på frihet och skydd till liv och egendom.

Jag fäste mig, herr talman, vid några av slutorden i utrikesministerns tal här tidigare i dag. Han underströk att vi inte får förtrötts i att påtala förtrycket, bl. a. av olik tänkande i Östeuropa, eller diskrimineringen av judar och andra minoritetsgrupper.

Herr talman! Det är viktigt att även förhållandena i Östeuropa påtalas. Tyvärr sker detta alltför sällan; reaktionerna har trubbats av, kanske därför att det inte kommer några reportage i TV om dem och därför att det inte finns några högljudda aktionsgrupper, som kräver frihet för de sedan snart fyra decennier av Sovjetunionen ockuperade staterna Estland, Lettland och Litauen. Vi var med all rätt upprörda när det hände, men kritiken tystnade på

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

sina håll alltför snart, och Sverige hade alltför bråttom med att erkänna den sovjetiska inkorporeringen av Baltikum. Fortfarande höjs röster – och det med rätta – för att detta beslut borde omprövas. Så skedde ju exempelvis i Australien, där regeringen Fraser återkallade det erkännande som gjorts av den tidigare regeringen Whitlam.

Herr talman! De baltiska folken behöver liksom andra nationer som strävar efter nationell frihet känna att det i den fria världen – även i Sverige – finns en stark opinion, som stöder dem i deras strävan.

I Sverige bor många människor som en gång flydde från Baltikum för att finna en fristad hos oss. Vid upprepade tillfällen har de, liksom jag själv och andra här i riksdagen, tagit upp frågan att den svenska regeringen inte får ge upp arbetet när det gäller att befria balterna i Sverige från det s. k. dubbla medborgarskapet.

Kravet på avskaffande av det dubbla medborgarskapet är som jag nämnde gammalt. Samtliga stats- och utrikesministrar sedan kriget har mött det. I mitten av 1960-talet värdjade mer än 7 500 balter i en skrivelse till den dåvarande regeringen att "Sverige på administrativ väg befriar mig och mina efterlevande från varje formell samhörighet med Sovjet" och framhöll att de inte ville vara "lojalitetsskyldiga mot det land och den regim som med våld och förtryck förintade det fria Estland, Lettland och Litauen".

Detta var år 1966. Fortfarande har ingenting hänt. Fortfarande drabbar det dubbla medborgarskapet alla dem som befann sig i Baltikum när sovjetisk lag infördes där i september 1940. Men det drabbar inte bara dem. Det drabbar även de barn till föräldrar som enligt sovjetisk lag betraktas som medborgare i Sovjetunionen.

Jag är medveten om att vi inte ensidigt kan lösa dessa problem, men jag vill understryka vikten av att regeringen verkligen energiskt arbetar för att på diplomatisk väg nå en lösning. Eftersom utrikesministern fortfarande är kvar i kammaren vill jag tillägga att han bör ge detta arbete en hög prioritet i UD:s verksamhet.

Herr talman! Jag har velat utnyttja dessa få minuter till att understryka att vi aldrig får glömma den situation som balterna befinner sig i.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Debattordningen för den här överläggningen är den, att partiledare tilldelas 30 minuter och placeras på talarlistans övre del. Nu tycks det vara på det sättet att talmanskonferensen anser sig bättre rustad än partiets medlemmar och partiets kongress att avgöra vem som är arbetarpartiet kommunisternas ordförande. Jag tilldelas därför 15 minuter, trots att vårt parti självfallet har samma behov som andra partier i kammaren att framföra sina synpunkter på utrikespolitiken. Nu är det ju inte enbart till nackdel att få sitt tal uppdelat i flera delar. Jag får därmed möjlighet att följa upp det inlägg jag hade tidigare och får nu kanske också svar på den fråga som jag för flera timmar sedan ställde till utrikesministern. Han är fortfarande kvar i kammaren och har alltså möjligheter att ge ett svar. Frågan var föranledd av det avsnitt i utrikesministerns tal där han säger att FN:s deklaration om de

mänskliga rättigheterna, "som antogs för drygt 30 år sedan, har haft och har en oerhörd politisk genomslagskraft och har bildat underlag för ett omfattande arbete på konventioner och särskilda regler till skydd för utsatta grupper av människor. De rättigheter den proklamerar kan förefalla oss självklara. Att den ständigt återopas visar dess värre att respekten för dessa rättigheter ingalunda är självfallen."

Herr utrikesminister! I artikel 43 i denna deklaration heter det: "Envar har rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet." Kan man, herr utrikesminister, påstå att dessa krav uppfylls i vårt land? Kan man påstå att det är så självklart att vårt land efterkommer de regler som finns inskrivna i FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna?

Jag skall därefter övergå till att fortsätta det tal som jag påbörjade tidigare i dag. Jag hade kommit så långt att jag hade slagit fast att med Kinas angreppskrig, så tog världen ett stort steg mot ett tredje världskrig. Vi blev påmindas om den katastrof som ett sådant krig skulle kunna innebära. Jag hade också kommit in på den vapenarsenal som i dag finns lagrad på olika håll i världen. Jag sade att kärnvapenlagren i världen i en FN-rapport har uppskattats till 1,3 miljoner bomber av samma styrka som de som fälldes över Hiroshima. Omräknat till vanliga sprängämnen, sade jag, skulle vapenlagren räcka till 15 ton per invånare på vår jord. Jag sade till slut att frågan om jorden efter ett sådant krig skulle bli beboelig ställs av allt fler och det med rätta.

De ekonomiska konsekvenserna av denna vanvettiga rustning blir allt värre. De bärs hela tiden av de arbetande människorna. Det är deras levnadsstandard och deras sociala trygghet som beskärs. Varje dag året runt förbrukas fem miljarder kronor för världens militärapparat. Vårt land deltar i kapprustningen på ett sätt som, med tanke på landets litenhet befolkningsmässigt, är i högsta grad anmärkningsvärt. Vi kommunister har gång på gång framfört synpunkten att Sveriges insatser för att stärka freden och säkerheten inte skall göras i form av ökade rustningskostnader. Fler kanoner och fler flygplan bidrar till att kapprustningsspiralen drivs ytterligare i höjden.

Ett av de områden där vi anser att det omedelbart måste tas krafttag är förverkligandet av Norden som en kärnvapenfri zon. Redan 1961 aktualiserade den svenske utrikesministern den s. k. Undénplanen. Därefter har frågan vid flera tillfällen aktualiserats av Finlands president Kekkonen. Men frågan är fortfarande olöst. Det är vår uppfattning att den svenska regeringen måste börja verka aktivt för att denna för de nordiska folken så viktiga fråga skall bli förverkligad. Vad är det som föranleder regeringens passivitet i frågan?

I dagens debatt har flera talare betonat vikten av ett ökat samarbete från Sveriges sida med EG. Att utrikesministern gör sådana uttalanden är inte på något sätt förvånande. Knytningen till EG:s och därmed monopolens marknad har ju som bekant gått mycket snabbt under de två senaste regeringarnas tid. Resultatet av dessa närmanden kan vi klart utläsa i form av färre arbetstillfällen här hemma, vi kan utläsa det i form av att hela branscher har anpassats så till den milda grad att verksamheten i Sverige nästan totalt

lagts ner. Kraven på ökad anpassning från EG:s sida reses allt oftare och allt fräckare. Men i ärlighetens namn skall också sägas att vårt land fått beröm för att vi snabbt har anpassat oss till EG:s krav på produktionskapacitet, inte minst inom varvsindustrin.

Jag anser att det också borde vara tid för socialdemokratin att inse att den väg som Sverige måste beträda för att bryta företagsnedläggningarnas och den ökade arbetslöshetens onda cirkel inte är en ökad knytning till stormonopolens marknader. Den nuvarande inriktningen av den svenska utrikeshandeln kommer att permanenta arbetslösheten, speciellt inom industrisektorn. Nya marknader måste vinnas om målsättningen full sysselsättning skall uppnås. Och nya marknader finns. Men det förutsätter att regeringen verkligen gör insatser för att vinna kontakter och insteg på dessa.

En sådan marknad utgör SEV – en marknad som i motsats till våra nuvarande handelspartners inte brottas med de för de kapitalistiska samhällena så typiska problemen arbetslöshet och inflation. Dessutom befinner sig SEV-länderna i snabb utveckling på alla samhällslivets områden.

När SEV firade sitt 30-årsjubileum i januari månad detta år kunde man bl. a. notera att nationalinkomsten i SEV-länderna hade tiodubblats mellan åren 1948 och 1977. Kapitalinvesteringarna i folkhushållet hade ökat lika mycket. Mellan åren 1951 och 1977 var den industriella tillväxten 9,4 % per år, dvs. 3,1 % högre än världsgenomsnittet.

Min taletid är nu slut men jag antar, herr talman, att jag än en gång har rätt att begära ordet för ett anförande på sex minuter.

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Jag ville bara helt kort kommentera det problem Per-Olof Strindberg nämnde, nämligen det dubbla medborgarskap många balter har som blivit svenska medborgare men inte kunnat bli av med sitt sovjetiska medborgarskap. Han talade om att man efterlyst svenska administrativa åtgärder för att befria dessa svenska medborgare från deras tidigare band med Sovjetunionen.

Det är klart att vi inte genom ensidiga svenska åtgärder kan påverka ett medborgarskap som pålagts någon genom främmande lagstiftning. Jag tror Per-Olof Strindberg själv senare i sitt anförande nämnde att man behövde bilaterala förhandlingar för att nå detta mål. Sådana har också förts under långliga tider men har inte givit något resultat.

Jag vill dock gärna nämna att ett nytt element tillkommit ganska nyligen i och med att man i Sovjetunionen fått en ny medborgarskapslagstiftning. Det ger också oss anledning att på nytt ta upp frågan med Sovjetunionen och se om vi genom förhandlingar kan komma fram till en ordning som möjliggör att svenska medborgare befrias från ett medborgarskap som de inte längre behöver eller vill ha.

PER-OLOF STRINDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara tacka utrikesministern för det senaste beskedet. Jag är medveten om att Sovjetunionen fått en ny medborgarskapslag, och jag vore utomordentligt tacksam om man, som jag sade tidigare, gav detta arbete en mycket hög prioritet inom UD:s verksamhet. Balterna i Sverige upplever – med all rätt – det dubbla medborgarskapet som ytterst påfrestande.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Låt mig börja med att konstatera att utrikesministern fortfarande vägrar att svara på min fråga. Jag kan inte uppfatta tystnaden på annat sätt än att utrikesministern finner att vårt land inte lever upp till FN-konventionen om de mänskliga rättigheterna. Utrikesministern har ju tidigare fått beröm för att han suttit kvar i kammaren under hela debatten. Han har alltså lyssnat på min fråga vid båda de tillfällen då jag framställt den.

Låt mig sedan för tredje gången fortsätta med mitt anförande.

Jag har försökt visa att det finns andra handelspartner än dem med vilka vi f. n. utbyter varor. Mellan åren 1951 och 1977 var den industriella tillväxten 9,4 % per år i SEV-länderna. Detta var 3,1 % högre än världsgenomsnittet.

Det handlar inte om någon liten marknad. Tio medlemsländer i Europa, Asien och Amerika har i dag tillsammans en befolkning på 430 miljoner människor. Bara detta stora befolkningstal borde vara tillräckligt för att Sverige borde vidta ordentliga ansträngningar för att få fotfäste inom marknaden. F. n. handlar vi till 80 % med den kapitalistiska delen av världen, den del som brottas med samma ekonomiska problem som vårt eget land, dvs. ökad arbetslöshet och stigande inflation. Men det handlar inte bara om dessa 430 miljoner människor. Det handlar också om länder som genom samarbetsavtal eller genom observatörer har anknytning till SEV. Det är länder som Angola, Finland, Irak, Laos, Jugoslavien, Mexico och Nordkorea. Det är arbetarpartiet kommunisternas bestämda uppfattning att ett samarbetsavtal mellan Sverige och SEV också skulle medföra en större marknadsandel för svenska produkter även i dessa länder. Sveriges arbetande folk har rätt att kräva att regeringen vidtar åtgärder för att söka sig till andra marknader än de krisdrabbade.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Föredrogs kulturutskottets betänkande 1978/79:20 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller medelsanvisningen till radio och television m. m. jämte motioner.

Nr 103

Onsdagen den
14 mars 1979

*Utrikes- och
handelspolitisk
debatt*

Onsdagen den
14 mars 1979

*Radio och televi-
sion*

Punkten 1

Radio och television

Regeringen hade i propositionen 1978/79:100, bil. 12 (utbildningsdepartementet), s. 95–112, föreslagit riksdagen

dels att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i radiolagen (1966:755),

2. lag om ändring i lagen (1978:478) om avgift för innehav av televisionsmottagare,

dels att

3. godkänna i propositionen angivna förslag till medelsberäkningar för den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten,

4. godkänna i propositionen angivet förslag till medelsberäkning för radionämndens verksamhet.

Medelsberäkningen i propositionen innebar för den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten att för Sveriges Radios investeringar beräknades 76,5 milj. kr. och för dess driftkostnader 1 005,6 milj. kr.

I den för driftkostnader beräknade medelstillelningen låg enligt propositionen en resursförstärkning för programverksamheten nästa budgetår om 50,0 milj. kr. Det förutsattes att detta skulle möjliggöra en fortsatt utbyggnad av den regionala riksprogramproduktionen samt igångsättning av regional TV-verksamhet i ytterligare en region. En betydande del av resursförstärkningen borde också – enligt propositionen – kunna användas i programproduktionen i kvalitetshöjande syfte.

Mottagaravgifterna borde enligt propositionen vara oförändrade under det kommande budgetåret.

De framlagda lagförslagen innebar att straffansvar skulle införas för den som använde mottagare på sådant sätt att mottagning på andra platser stördes, resp. för innehavare av svart/vit televisionsmottagare som underlät att anmäla innehav av färgmottagare då sådan anskaffats.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1978/79:436 av Gunnar Johansson m. fl. (m),

1978/79:437 av Göthe Knutson (m), vari yrkats

1. att riksdagen hos regeringen begärde att en granskning skedde beträffande Sveriges lokalradios utnyttjande av dagstidningarnas innehåll samt skyldigheten att uppgge varifrån nyheten hämtats.

2. att riksdagen hos regeringen begärde att Sveriges lokalradio gavs uppdrag att, om möjligt inom ramen för gällande radiolag och avtal, låta tidningar på lokalradioorten själva svara för nyhetsuppläsningarna.

1978/79:895 av Georg Andersson m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om lokalradion.

1978/79:898 av Yvonne Hedvall m. fl. (m),

1978/79:905 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen angav nya riktlinjer för SR-koncernens organisation och utbyggnad, innebärande att

a. moderbolaget gavs övergripande ansvar för verksamheten och utökade funktioner och befogenheter bl. a. genom att koncerngemensamma operativa organ förlades dit,

b. utbyggnaden av regional-TV efter utbyggnaden i Norrköping uppskötts till nästa avtalsperiod,

c. kvalitetshöjning genom ökad inhemsk teater- och underhållningsproduktion, mer genomarbetade kultur- och samhällsprogram m. m. prioriterades och skulle ske med tillvaratagande av resurser i Stockholm, vars sändningstid inte minskades,

d. riksradiation fick en fungerande distriktsorganisation,

e. lokalradiation gavs ökade resurser, bl. a. till bandverkstäder,

2. att riksdagen beslutade att ett avtal för hela koncernen skulle slutas mellan staten och SR med riktlinjer som innebar att

a. kravet på opartiskhet i programverksamheten skulle gälla det totala utbudet,

b. yttrandefriheten i rundradiation skulle gälla lika för alla,

c. demokratistadgandet skulle bibehålla sin hävdvunna innebörd men med tillämplighet också på jämlikhet mellan könen och andra jämlikhetsfrågor,

3. att riksdagen skulle besluta att 57 milj. kr. fick tas i anspråk ur radiofonden utöver regeringens förslag,

4. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om en utredning som på sikt skulle se över finansieringsfrågan för radio och televisionen,

1978/79:946 av Rolf Dahlberg m. fl. (m),

1978/79:1291 av Ingrid Diesen m. fl. (m),

1978/79:1292 av Anna Eliasson m. fl. (c),

1978/79:1296 av Kerstin Göthberg m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen beslutade att 15 milj. kr. fick tas i anspråk ur radiofonden utöver regeringens förslag,

1978/79:1300 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari yrkats att riksdagen hemställde hos regeringen

1. att åtgärder vidtogs för att befria dem som enbart hade folkpensionsinkomst och motsvarande från avgifter för radio- och TV-innehav,

2. att frågan om total avgiftsbefrielse för alla radio- och TV-innehavare och avgifternas ersättande med skattemedel utreddes,

Nr 103

Onsdagen den
14 mars 1979

Radio och television

1978/79:1310 av Sven Johansson m. fl. (c, m).

1978/79:1312 av Bernt Nilsson m. fl. (s),

1978/79:1849 av Tage Adolfsson (m),

1978/79:1850 av Hans Alsén m. fl. (s, c, m, fp, vpk),

1978/79:1856 av Sven Johansson (c) och Bertil Johansson (c),

1978/79:1859 av Tyra Johansson (s),

1978/79:1861 av Essen Lindahl m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen, innebärande önskemål om en förstärkning av resurserna för lokalradion i Stockholms län.

1978/79:1864 av Tore Nilsson (m) och Per Petersson (m),

1978/79:1877 av Olle Svensson (s) och Ingrid Ludvigsson (s) samt

1978/79:2151 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen hemställde hos regeringen att staten ålade massmedieföretagen att öppna en kanal för invandrarprogram och att tillfredsställa de spansktalande invandrarnas behov av ökat radioprogram samt att i TV-verksamheten förstärka invandrarredaktionernas resurser (yrkandet 2).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle anta det i propositionen 1978/79:100 framlagda förslaget till lag om ändring i radiolagen (1966:755),

2. att riksdagen skulle anta det i propositionen 1978/79:100 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1978:478) om avgift för innehav av televisionsmottagare,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:905, yrkandena 1 a och 2, om nya riktlinjer för organisationen av moderbolaget Sveriges Radio och om ett för hela radiokoncernen gemensamt avtal med staten,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:898 om kraven på objektivitet, saktlighet och kvalitet i fråga om barnprogram,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:946 om trafikinformation i lokalradion,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1310 om fler kyrkliga och kulturbetonade radio- och TV-program,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1864 om fler gudstjänster i TV,

8. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1859 om en TV-kampanj mot bruket av alkohol,
9. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:436 om språket i radio- och TV-utsändningar,
10. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1856 om fler textade TV-program,
11. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1300, yrkandet 1. om befrielse för folkpensionärer m. fl. från mottagaravgift,
12. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1849 om bibehållande av oförändrade mottagaravgifter,
13. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:437 om lokalradions utnyttjande av dagspressen,
14. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1312, yrkandet 1, om en utvärdering av vissa insatser av lokalradion,
15. att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:1312, yrkandet 3, 1978/79:1850 och 1978/79:895 om lokalradions mottagningsförhållanden, sistnämnda motion såvitt nu var i fråga,
16. att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:905, yrkandet 1 b, 1978/79:1291 och 1978/79:1877 om utbyggnaden av regional-TV,
17. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet med anledning av motionerna 1978/79:895, 1978/79:905, yrkandet 1 e, och 1978/79:1861, förstnämnda motion såvitt nu var i fråga, anfört om lokalradion,
18. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:905, yrkandet 1 c om kvalitetshöjande åtgärder och yrkandet 1 d om riksradians distriktsorganisation,
19. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1292 om invandrarprogram,
20. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2151, yrkandet 2, om en ny kanal för invandrarprogram,
21. att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:100 och motionerna 1978/79:905, yrkandet 3, och 1978/79:1296 godkände den i propositionen angivna medelsberäkningen för den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten med den ändring som utskottet förordat, innebärande att det belopp som beräknats för de avgiftsfinansierade driftkostnaderna vid Sveriges Radio skulle höjas med 10 milj. kr.,
22. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1312, yrkandet 2, om utnyttjande för lokalradions behov av vissa resursförstärkningar,
23. att riksdagen godkände den i propositionen 1978/79:100 angivna medelsberäkningen för radionämndens verksamhet,
24. att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:905, yrkandet 4, och 1978/79:1300, yrkandet 2, om en utredning om radio- och TV-verksamhetens finansiering.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande en granskning av det sätt på vilket lokalradion utnyttjade dagstidningarnas innehåll av Tore Nilsson (m) och Ingrid Diesen (m) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna med anledning av motionen 1978/79:437 anfört om lokalradions utnyttjande av dagspressen,

2. beträffande vissa uttalanden angående lokalradion av Tore Nilsson (m) och Ingrid Diesen (m) som ansett att utskottet under 17 bort hemställa
att riksdagen skulle avslå motionerna 1978/79:895, såvitt nu var i fråga, 1978/79:905, yrkandet 1 e, och 1978/79:1861 angående lokalradion,

3. beträffande medelsberäkningen av Tore Nilsson (m), Ingegärd Fränkel (fp), Ingrid Diesen (m) och Gunnar Richardson (fp) som ansett att utskottet under 21 bort hemställa

att riksdagen med bifall till propositionen 1978/79:100 och med avslag på motionerna 1978/79:905, yrkandet 3, och 1978/79:1296 godkände den i propositionen angivna medelsberäkningen för den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande utbyggnaden av regional-TV av Tore Nilsson (m) och Ingrid Diesen (m),

2. beträffande programverksamheten av Tore Nilsson (m).

INGRID DIESEN (m):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande behandlar det årliga anslaget till Sveriges Radio och därjämte en hel mängd motioner som alltid brukar höra till. Det är ju också naturligt med tanke på den stora roll som Radio och TV har kommit att spela i vår tillvaro. Just nu är Sveriges Radio i full färd med den omorganisation och uppdelning på fyra programbolag som riksdagen förra året beslutade. Vi har alla stora förväntningar på de nya bolagen.

I budgetpropositionen föreslås att till radio- och TV-verksamhet för nästa budgetår skall anvisas till driften 1 005,6 milj. kr. och till investeringar 76,5 milj. kr.

I summan för drift ingår en resursförstärkning på 50 milj. kr. Sveriges Radio har självfallet inte fått alla sina önskemål tillgodosedda. Vilken institution får det i dagens kärva ekonomiska läge! Det är naturligtvis också svårt att med någon större grad av exakthet beräkna kostnaderna vid en så genomgripande omorganisation som den som nu pågår. Det är väl ändå för tidigt att redan nu påstå att pengarna inte kommer att räcka. Jag tror och hoppas att Sveriges Radios ledning både känner ansvaret och är medveten om kraven på sparsamhet.

Utskottets majoritet av socialdemokrater och centerpartister vill ge

Sveriges Radio 10 milj. kr. utöver budgetpropositionens förslag. Delvis motiverar man detta med att lokalradion behöver förstärkas.

Mot detta säger reservanterna, moderater och folkpartister, i reservation 3 att när det gäller vilket belopp som bör ställas till Sveriges Radios förfogande så bör samma återhållsamhet i fråga om utgiftsökningar iakttas som när det gäller anslag på riksstaten. Vi kan därför inte gå med på en ökning av beloppet.

Vi moderater kan inte heller ansluta oss till utskottets motivering beträffande lokalradion. Utskottet säger nämligen att det är angeläget att lokalradion inte av brist på resurser hindras att pröva olika vägar och att det är önskvärt att den får möjlighet att genom olika åtgärder förbättra bl. a. den lokala bevakningen.

I reservation 2 från moderaterna i utskottet säger vi bl. a. att det måste vara en uppgift för programföretagets styrelse att fördela de resurser som finns tillgängliga och att ta ställning till önskemål om utökning av antalet lokalredaktioner eller en förstärkning av dem som redan finns.

Vi är självfallet inte negativa till en förbättring av lokalradions arbetsmöjligheter, men vi kan omöjligt instämma i utskottets uttalande om en allmän förstärkning av lokalradions resurser.

Reservation 1 berör vissa relationer mellan lokalradion och dagstidningarna, som har tagits upp i en moderatmotion av Göthe Knutson. Motionären kommer själv att tala i den frågan, varför jag inte tänker argumentera här.

Så några ord om ett särskilt yttrande av Tore Nilsson och mig. Det gäller utbyggnaden av regional-TV. Enligt regeringens förslag förra året skall regional-TV vara utbyggd i samtliga elva distrikt under den här avtalsperioden, dvs. fram till 1986. Kulturutskottet uttalade förra året att det här skulle ses som en rekommendation snarare än en låsning. Det blev emellertid inte något tillkännagivande till regeringen, och därför tycker jag nog att det är att hårdra tolkningen när man nu åberopar vad utskottet och riksdagen uttalade i denna fråga.

Jag tycker att utskottet i år går ett steg längre när man nu säger att utbyggnaden inte behöver vara helt genomförd vid avtalsperiodens slut utan får bli beroende av de totala resurser som ställs till förfogande.

Vi säger i vårt yttrande att man inte får ta det här till intäkt för att skjuta på utbyggnaden av regional-TV. Ekonomiska svårigheter kan naturligtvis lägga hinder i vägen, men målsättningen måste ändå förbli den ursprungliga och avsedda, nämligen att regional-TV skall finnas i alla elva distrikten när avtalsperioden är slut. Utskottets uttalande i år kan nästan tolkas som en uppmaning till Sverige Radio att skjuta på genomförandet, och den tolkningen kan vi inte ställa oss bakom.

Så till slut några ord om transmissioner av teaterföreställningar, något som utskottet inte sysslar med i år men som diskuterades en del förra året. Tyvärr har inte mycket hänt på den fronten. Visserligen vet vi att det finns problem: tekniken har en del brister, skådespelarna anser att deras prestationer blir förvanskade. Men för den stora publiken är det en speciell upplevelse att se en direktsänd föreställning från t. ex. Dramaten eller Operan. Jag hoppas att

Nr 103

Onsdagen den
14 mars 1979

*Radio och televi-
sion*

man på Sveriges Radio gör vad man kan för att åstadkomma ett avtal med teatrarna och därmed infria förhoppningarna hos den stora TV-publiken i vårt land.

Herr talman! Jag överlåter åt kammaren att avgöra om dagens beslut innebär att vi fortsätter marschen in i TV-samhället.

Härmed yrkar jag bifall till samtliga reservationer.

INGEGÄRD FRÆNKEL (fp):

Herr talman! "Det är mycket svårt att nu göra en exakt avvägning av medelsbehovet för Sveriges Radio med hänsyn till den önskade utbyggnaden." Det är ett citat ur den motion som föreslår att 15 milj. kr. får disponeras ur radiofonden utöver regeringens förslag.

Jag delar motionärens uppfattning om svårigheten att uppge något exakt medelsbehov. Men jag är övertygad om att statsrådet i budgetpropositionen noga övervägt sina medelsberäkningar. Föredraganden har naturligtvis, som alla andra statsråd, varit tvungen att vid medelstilldelningen ta hänsyn till det statsfinansiella läget.

Nu har utskottsmajoriteten prutat på motionens förslag om 15 milj. kr. men föreslagit att ytterligare 10 milj. kr. skall få tas ur radiofonden för att bestrida de avgiftsfinansierade driftkostnaderna vid Sveriges Radio.

Jag vill för det första uppge vad Ingrid Diesen nyss framförde. En principiell utgångspunkt vid bedömningen av vilket belopp som för nästa budgetår bör ställas till Sveriges Radios förfogande för den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten måste, som det står i vår reservation, vara att samma återhållsamhet i fråga om utgiftsökningar bör iakttas som när det gäller anslag på riksstaten.

För det andra är det oroande om behållningen i radiofonden blir alltför liten. Man är då tvungen att göra en drastisk höjning av mottagaravgifterna, och det är inte säkert att medborgarna är särskilt intresserade av det.

Behållningen i fonden vid utgången av 1979/80 bör enligt budgetpropositionen vara ca 194 milj. kr., men då är inte kostnaderna för byggnadsstyrelsens investeringar i radio- och TV-hus medräknade liksom inte heller dragningsrätten på 30 milj. kr. Normen har hitintills varit att fondbehållningen inte bör gå under 100 milj. kr.

Herr talman! Det är oroande om vi minskar fonden med 10 milj. kr. Därför yrkar jag bifall till reservationen 3, som innebär ett bifall till propositionen.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I debatten om rundradion förra året påstod utbildningsministern sig vara ledd av fyra nyckelbegrepp, nämligen integritet, kvalitet, mångfald och decentralisering. Den omorganisation regeringen drev igenom gick stick i stäv med innebörden av dessa begrepp, och årets budgetproposition är ytterligare ett steg mot en upplösning av Sveriges Radio till förmån för den gamla högermodellen om en kommersiell radio och TV.

Tyvärr har kulturutskottet i huvudsak accepterat denna modell. Utskottet

är helt enigt i de avgörande frågorna, vilket är ägnat att något förvåna mot bakgrund av den kritik som socialdemokraterna så sent som för ett år sedan riktade mot omorganisationen. Socialdemokraterna har därmed ånyo satt sig i regeringens knä.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till att ta upp två av honnörsorden i förra årets debatt – integriteten och kvaliteten. Integriteten försvagades genom omorganisationen. Från vpk:s sida anser vi fortfarande att det bästa vore att åter göra Sveriges Radio till ett sammanhållet bolag med ensamrätt att sända radio- och TV-program. I rådande läge kan detta vara svårgenomförbart och ge en dubbel belastning på personalen. Det alternativ som då återstår är att ge nya direktiv för omorganisationen och samtidigt ge pengar till en ordentlig kvalitetshöjning.

De nya direktiven skulle bl. a. innebära att moderbolagets ställning stärktes. Den svaga ställning som moderbolaget fått garanterar nämligen på intet sätt integriteten. Detta understryks ytterligare genom den efterkontroll av anvisade medel som anges i budgetpropositionen. På så sätt kan man smita bakom principbeslutet om att moderbolaget ensamt skall fördela pengarna.

Nu säger kulturutskottet att vissa frågor återstår att lösa, och dit hör förläggningen av vissa servicefunktioner. Sveriges Radio skall ha viss frihet att pröva också andra lösningar än vad det förra riksdagsbeslutet angav. Då vill jag ställa den direkta frågan: Innebär detta att det står Sveriges Radio fritt att förstärka moderbolagets ställning eller innebär detta ytterligare en splittring på flera bolag genom att man tillskapar ett servicebolag?

Integriteten förutsätter vidare att de olika företagen inte skall kunna spelas ut mot varandra bl. a. av statsmakterna. Genom den organisatoriska uppluckringen och inte minst genom den njugga anslagstilldelningen ökar risken härför. En viss förbättring gentemot budgetpropositionen har skett genom att kulturutskottet har beslutat föreslå ytterligare 10 milj. kr. Vi anser emellertid detta vara helt otillräckligt för att undvika slagsmål och för att åstadkomma de kvalitetsförbättringar som är nödvändiga och som jag återkommer till senare.

Den fråga som kanske föranledde den längsta debatten när beslutet om omorganisationen fattades var frågan om yttrandefriheten – detta efter en massiv kritik från kulturarbetare, från fackliga organisationer, från vänsterpartiet kommunisterna liksom från socialdemokraterna. Kritiken gällde då främst förändringen av demokratiparagrafen och det faktum att opartiskheten fortsättningsvis inte skulle gälla hela utbudet utan varje bolag för sig och dessutom varje TV-kanal för sig.

Utbildningsminister Wikström och tillskyndarna av omorganisationen försökte då försvara sig med att det inte innebar någon förändring gentemot nuläget, vilket skapade än större förvirring, därför att det ju då inte var någon vits med den faktiska inskränkning i yttrandefriheten som genomfördes. Så småningom kröp det fram att det var en sådan inskränkning man avsåg. Avsikten var sålunda inte att förbättra utbudet och att vidga yttrandefriheten till förmån för en öppen samhällskritisk debatt.

Våra förnyade krav på att avtalet mellan staten och Sveriges Radio bör innehålla riktlinjer om att kravet på opartiskhet skall gälla det totala utbudet, att yttrandefriheten i rundradion skall gälla lika för alla och att demokrati-paragrafen skall bibehålla sin hävdvunna innebörd har kulturutskottet inte sakbehandlat utan i huvudsak förbigått med en stor tystnad. Här kan jag inte underlåta att ånyo ställa en fråga, denna gång till såväl kulturutskottets som konstitutionsutskottets socialdemokratiska ledamöter: Kvarstår er kritik från förra året, eller är yttrandefrihets- och demokratifrågorna förhandlingsbara för er del? Bedöms de vara av så ringa vikt att man på mindre än ett år kan frångå den mycket starka kritik som då riktades mot den dåvarande borgerliga regeringens förslag? De krav som vi har ställt i vår motion framlägger vi nu för kammaren något förändrade för att ge de socialdemokratiska ledamöterna möjlighet att ta ställning till kraven.

Slutligen, herr talman, något om programfrågorna i övrigt och kvaliteten. Sveriges Radio har en unik ställning vad gäller kulturutbudet och informationen, och allmänheten har rätt att ställa stora krav på bra program och på en förnyelse av utbudet. Det tror jag att vi kan vara överens om. Många människor i dag är så gott som helt hänvisade till radio eller TV.

I stället för att fiffla med organisationsformer borde alltså pengarna ha använts till att förbättra programverksamheten. Nu är skadan redan skedd, men ett minimikrav som man då kan ställa är att Sveriges Radio får kompensation såväl för omorganisationskostnaderna som för de beslut riksdagen fattade. I annat fall överlåter man åt Sveriges Radio att göra en opreciserad nedskärning av stora delar av de beslutade reformerna. Och inte nog med detta: de förhoppningar som man ingivit allmänheten om en förbättring av programutbudet kommer helt på skam. De 10 extra miljoner som kulturutskottet föreslår är otillräckliga. Vi föreslår i vår motion ytterligare 47 milj. kr. eller vad Sveriges Radio har begärt.

Vi konstaterar att inte minst lokalradion behöver extra resurser. I stället för att utveckla och bygga ut lokalradion genomdrev den borgerliga majoriteten en försöksverksamhet med närradio. Vår kritik mot närradion sammanfattade vi då i fyra punkter:

1. Den hämmar lokalradions utveckling.
2. Den gynnar starka organisationer.
3. Den kan påverkas av kommersiella intressen.
4. Den riskerar att bli en tätortsradio.

Innan försöksverksamheten ens har kommit i gång bekräftas vår kritik på avgörande punkter. Enligt de beräkningar vissa organisationer gjort kommer kostnaden för en timmes sändningstid i veckan i närradion att innebära en utgift på omkring 1 000 kr. eller lägst 4 000 kr. i månaden. Vilka organisationer har råd med detta?

I Malmö har därför kommunen börjat diskutera huruvida den skall gå in och skaffa utrustning för att hyra ut till de politiska organisationerna till en kostnad av omkring 75 kr. i timmen. 75 kr. i timmen innebär med lågt ställda krav att varje utsänd timme skulle kosta 300–400 kr. eller 1 200 kr. i månaden. Fortfarande vill jag ställa frågan: Vilka har råd med detta?

Inte nog med att man utestänger alla fattiga organisationer – dessa som Jan-Erik Wikström påstått sig värna om – man utestänger också de politiska partier som inte har stöd från storfinans eller har andra större ekonomiska resurser.

Det är ett faktum att koncentrationen inom pressens område har ökat kraftigt under det senaste årtiondet. Det är pengarna som bestämmer vem som kan komma till tals. Och nu skall alltså pengarna också få bestämma vem som skall komma till tals i etern. Så ser yttrandefriheten ut i folkpartiets Sverige! Vill man gynna alla de grupper i samhället som i dag saknar resurser, mänskligt och organisatoriskt, för att ge uttryck för sina erfarenheter, intressen och behov, då krävs andra åtgärder än närradion, bl. a. en ordentlig satsning på bandverkstäder och liknande, knutna till lokalradion. För det krävs resurser.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till vpk-motionen utom punkten 1 e och bifall till det i kammaren utdelade yrkandet, som lyder:

3. att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:905 yrkandena 1 a och 2

a. beträffande nya riktlinjer för SR-koncernens organisation uttalar sig för att moderbolaget ges övergripande ansvar för verksamheten och utökade funktioner och befogenheter bl. a. genom att koncerngemensamma operativa organ förläggs dit,

b. hos regeringen anhåller att ett avtal för hela koncernen sluts mellan staten och SR med riktlinjer som innebär att

1. kravet på opartiskhet i programverksamheten skall gälla det totala utbudet,

2. yttrandefriheten i rundradion skall gälla lika för alla,

3. demokratistadgandet bibehåller sin hävdvunna innebörd men med tillämplighet också på jämlikhet mellan könen och andra jämlikhetsfrågor.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Många människor har personliga och ibland mycket bestämda åsikter om programverksamheten i radio och television. I riksdagen tar sig dessa meningar uttryck i ett antal motioner varje år. Medarbetare i programföretagen uttrycker ibland oro för politisk inblandning i programverksamheten. "Bort med tassarna från Sveriges Radio" var rubriken på en artikel i denna fråga i Expressen för några veckor sedan. Uppmaningen var riktad till politiker.

Vad gäller kulturutskottets behandling av dessa frågor är principen mycket klar. Utskottet slår än en gång fast att det ankommer på programföretagen ensamma att utforma programverksamheten inom de gränser som anges i radiolagen och i gällande avtal. I avtal mellan staten och radioföretaget har det föreskrivits bl. a. att programmen skall utformas så att de genom kvalitet,

Onsdagen den
14 mars 1979

*Radio och televi-
sion*

tillgänglighet och mångsidighet i skälig omfattning tillgodoser skiftande behov och intressen hos landets befolkning.

Någon förändring av denna princip har inte aktualiserats. Som kontrollinstans i systemet finns radionämnden. Regering och riksdag skall inte lägga sig i programverksamheten. Vi måste slå vakt om en fri och i publicistiskt avseende oberoende radio och television.

De synpunkter som jag nu anfört utgör svar på en lång rad motioner i skilda programfrågor som kulturutskottet avstyrker.

Riksdagen beslutade, för mindre än ett år sedan, om en ny organisation av Sveriges Radio. Beslutet, som genomdrevs av den borgerliga majoriteten, innebar att en radiokoncern med fyra dotterbolag bildas. Vi socialdemokrater motsatte oss denna klyvning av företaget. Vi ansåg att den skulle medföra betydande kostnadsökningar genom onödiga dubbleringar av tjänster och ökat lokalbehov. En stor del av personalen skulle bli sysselsatt med omorganisationen under den närmaste tiden i stället för att kunna ägna sig åt programproduktion.

De bedömningar vi gjorde har visat sig vara riktiga. Med vårt förslag hade betydande resurser som nu måste användas till omorganisationen kunnat användas till programverksamhet med ökad egen produktion och ökad kvalitet i programutbudet.

Nu pågår emellertid genomförandet av den nya organisationen. Vi har i det läget inte ansett oss kunna föreslå att detta arbete avbryts.

Inte heller vpk föreslår att organisationsarbetet nu avbryts. Som svar på Eva Hjelmströms fråga vill jag bekräfta att vår kritik kvarstår, och det framgår också av den motion som vi har väckt och som behandlas i det här betänkandet.

Tidsplanen för radioföretagets ombildning innebär att en radiokoncern kommer att fungera fr. o. m. den 1 juli i år. Programverksamheten ligger på de fyra dotterbolagen.

Kulturutskottet har gjorts uppmärksam på vissa problem när det gäller en del gemensamma servicefunktioner.

Riksdagsbeslutet angav tämligen strikta begränsningar i fråga om val av organisatoriska lösningar. Utskottet har nu nått enighet om ett uttalande där det heter: "Utskottet förutsätter att koncernledningen i samråd med programbolagen och med ledning av gjorda erfarenheter genomför återstående organisationsförändringar på ett ändamålsenligt sätt i huvudsak enligt tidigare angivna intentioner. Man bör därvid ha en viss frihet att pröva även andra lösningar."

Jag tror det är värdefullt att möjligheter på det här sättet öppnas så att de mest ändamålsenliga lösningarna kan väljas när det gäller servicefunktioner som företagshälsovård, publikundersökningar m. m. Enligt min mening kan det ge anledning att stärka moderbolaget, och det får utgöra svar på en annan av de av Eva Hjelmström ställda frågorna.

Utskottet har också funnit anledning att upprepa ett uttalande angående utbyggnadstakten i fråga om regional-TV. Utbildningsministern har uppenbarligen inte beaktat vad utskottet sade i den här frågan i maj 1978. Därför

upprepar vi nu att utbyggnaden av regional-TV i hela landet *inte behöver* vara helt genomförd vid avtalsperiodens slut. Utbyggnadstakten får bli beroende av den bedömning som Sveriges Radio gör vid fördelningen av de totala resurser som ställs till företagets förfogande.

Ingrid Diesen anförde här tidigare att detta skulle vara att gå ett steg längre än vad utskottet gjorde i beslutet i maj 1978. Vi har från utskottets sida velat med den här skrivningen förtydliga vad vi sade i det förra beslutet, eftersom det inte har beaktats av utbildningsministern, och jag hoppas att utbildningsministern både lyssnar och läser vad utskottet har sagt. Regional-TV har nämligen visat sig vara väldigt dyrbar – den tar mycket av radions gemensamma resurser. Det har tidigare i debatterna hävdats att en utbyggnad av regionala TV-sändningar var en viktig förutsättning för en ökad decentralisering av programproduktionen i televisionen. Detta framstår i dag inte som lika självklart. Man behöver därför inte göra avkall på målsättningen att decentralisera programproduktionen, även om utbyggnaden av regional-TV skulle bli något fördröjd.

Jag vill i sammanhanget uttrycka en viss förvåning över att moderata samlingspartiets ledamöter är så angelägna att påskynda utbyggnaden av regional-TV, samtidigt som de vill begränsa företagets ekonomiska resurser. Vad är det bland Sveriges Radios övriga resursanspråk som moderaterna vill inskränka på? Det kan väl inte vara kvaliteten? Det kan väl inte vara invandrarprogrammen?

Av reservationerna att döma kan tydligen moderaterna gärna tänka sig att lokalradion hålls på sparlåga. Det är en mycket snäv syn på lokalradion som kommer till uttryck i reservation nr 2. Man talar där om att lokalradion fyller en uppgift när det gäller lokal information – inget mer. Utskottet anser att lokalradion har betydligt vidare uppgifter. Vi menar att lokalradion har en väsentlig uppgift att fylla när det gäller att vidga yttrandefriheten och bredda den politiska debatten. Den bör ges möjlighet att pröva olika vägar att nå det mål som gäller för verksamheten. En sådan väg kan vara utvecklingen av allemansradio, som prövas med stor framgång på en del lokalradiostationer. Möjligheter bör också skapas för att förbättra den lokala bevakningen.

Utbildningsministerns uttalanden har uppfattats som negativa mot lokalradion. I propositionen ges anvisningar om besparingar genom att bl. a. upprätta gemensamma vaktlistor med riksljudradion. Utskottet anser att detta är frågor som programföretagen själva skall bedöma utan pekpinna från vare sig regering eller riksdag.

Slutligen några ord om pengar. Utskottet har kommit fram till att Sveriges Radio bör få ytterligare 10 milj. kr. att disponera för driftkostnaderna. Dessa pengar tas ur radiofonden. De påverkar inte statsbudgetens underskott – vilket man kunde få ett intryck av när man lyssnade till finansdebatten för några dagar sedan. Radiofonden byggs upp av medel från mottagaravgifterna. Ingen höjning av dessa mottagaravgifter föreslås.

I 1978 års riksdagsbeslut om Sveriges Radio uttalades en rad förväntningar angående programverksamheten. Det gällde invandrarprogram, egen produktion, kulturprogram, decentraliserad programverksamhet, utbyggd

lokalradio, regional-TV m. m. Även om allt inte kan ske de första åren, så är det uppenbart att de vidgade uppgifterna redan inledningsvis kostar mer pengar. Därtill kommer att själva omorganisationen slukar vissa resurser. Även om vi socialdemokrater motsatte oss omorganisationen, så vill vi inte passivt åse att programverksamheten i brist på medel blir lidande. Det är motivet till att vi tillsammans med centerpartiet föreslår en höjning av medelsberäkningen med 10 milj. kr. Jag försäkrar att de pengarna kommer att vara välkomna i den budgetbehandling som radioföretaget nu håller på med.

Med detta yrkar jag bifall till kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 20.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Georg Andersson framhöll att kulturutskottets skrivning beträffande bl. a. moderbolagets ställning kan innebära att den kommer att stärkas, och det hälsar jag med tillfredsställelse.

Men sedan tycker jag att Georg Andersson gick litet för lätt förbi den kritik jag riktade i övrigt. Det var ju ändock så att man från socialdemokraternas sida anförde mycket stark kritik på några väsentliga principiella punkter när det gällde den nya organisationen. Georg Andersson sade själv i debatten förra året att genom de nya bestämmelserna om bedömningen av opartiskhet och saklighet i programverksamheten föreligger risk för en kraftig inskränkning av den reella yttrandefriheten. Han tog också upp demokratiparagrafen. Men såvitt jag kan se finns det inga reservationer på dessa punkter, utan man är helt enig med den borgerliga folkpartiregeringen. Inte heller antyds hur man tänker sig framtiden för Sveriges Radio. Vi har sagt att vi i nuläget kan acceptera att den här omorganisationen får fortsätta, även om vi helst hade sett att det blivit en återgång till ett sammanhållet bolag. Men de minimikrav som vi har ställt om en förstärkning av moderbolaget och om ordentliga resurser, så att integriteten inte försämras ytterligare, har inte ställts av de socialdemokratiska ledamöterna av kulturutskottet.

INGRID DIESEN (m) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag återvända till vad jag sade i mitt första anförande. Jag tycker att kulturutskottet går ett steg längre i sitt ståndpunktstagande till regional-TV. Förra året hänvisade man till vad som stod i propositionen, nämligen att verksamheten vid regional-TV vid avtalsperiodens slut skulle vara utbyggd i samtliga elva distrikt. Utskottet uttalade då att detta borde uppfattas mer som en rekommendation än som en låsning i fråga om den tidpunkt då utbyggnaden skulle vara klar. Men nu säger man att utbyggnaden av regional-TV inte behöver vara helt genomförd vid avtalsperiodens slut. Detta tycker jag är ett avsteg ifrån det beslut som fattades förra året.

Georg Andersson sade att moderaterna vill påskynda utbyggnaden av regional-TV. Nej, vi vill fullfölja det beslut som riksdagen fattade förra året, och vi vill inte på något sätt inskränka Sveriges Radios ekonomiska möjligheter. Vi ansluter oss till propositionens bedömning av Sveriges Radios

behov av medel. Inte heller ställer vi regional-TV mot lokalradion, som Georg Andersson ville göra gällande. Vi vill att båda skall kunna utvecklas. Vi hade i utskottet tillfälle att höra företrädare för Sveriges Radio, och dessa företrädare hade, enligt min mening, en mycket balanserad inställning till de olika frågorna. De sade att TV på sätt och vis har en av riksdagen given verksamhetsplan, som skall genomföras under avtalsperioden, t. ex. utbyggnaden av regional-TV.

GEORG ANDERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av Eva Hjelmströms upprepade frågor vill jag på nytt bara säga att vår kritik står fast. Den är framförd i vår motion. Vi har inte ansett det meningsfullt att mitt i organisationsarbetet och med oförändrad majoritet i riksdagen föra fram förslagen till votering. Även vpk väljer att i huvudfrågan, beträffande omorganisationen, avstå från att föra fram sina förslag till votering. Skillnaden är således mycket liten mellan socialdemokraterna och vpk på den punkten.

Till Ingrid Diesen vill jag säga att regional-TV kostar väldigt mycket pengar. I fjol markerade vi att det kan bli för dyrt att klara detta under avtalsperioden, om vi samtidigt vill klara andra viktiga behov, och det förtydligar vi nu.

Jag sade vidare att moderaterna inskränker de ekonomiska resurserna för Sveriges Radio samtidigt som man driver på den dyrbara regional-TV-utbyggnaden. Detta gäller i relation till vad utskottsmajoriteten föreslår. Vi vill ställa ytterligare 10 milj. kr. i anslag till driftkostnader till Sveriges Radios förfogande, och det är i förhållande till detta som moderaterna vill göra inskränkningar. Vi har i utskottsarbetet kommit fram till att de 50 miljoner i reformpengar som regeringen föreslår är otillräckliga.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Georg Andersson framhöll på nytt att socialdemokraterna i sin motion har fört fram kritik gentemot omorganisationen. Men det var inte det jag klandrade de socialdemokratiska ledamöterna i kulturutskottet för. Vad jag vände mig mot var att de uppenbarligen på intet sätt i utskottet har fört fram denna kritik. Såvitt jag kan finna kommer reservationerna liksom de särskilda yttrandena från moderat håll och inte från socialdemokrater.

Georg Andersson försökte vidare göra gällande att skillnaden mellan de olika krav vi för fram är små. Jag kommer nu inte ihåg exakt vad som stod i den socialdemokratiska motionen, men till skillnad från socialdemokraterna vågar vi stå för det som vi motionerar om och kommer också att se till att det tas upp till votering, så att alla ledamöter i kammaren har möjlighet att ta ställning till våra krav.

Det gäller inte minst, som jag tidigare sade, kraven på att riksdagen skall ange nya riktlinjer för organisationen, innebärande att moderbolagets ställning stärks, och att – vilket inte i första hand har med organisationen att göra utan mycket väl skulle kunna genomföras inom ramen för den nuvarande dåliga, av riksdagen beslutade, organisationen – ett nytt avtal skall

slutas om kravet på opartiskhet, om demokratiparagrafen och om yttrande-
friheten i rundradion.

Hur ställer sig Georg Andersson och de andra socialdemokratiska ledamö-
terna till detta? Det tog han inte upp i sin replik.

INGRID DIESEN (m) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets uttalande att utbyggnaden av regional-TV inte
behöver vara helt genomförd vid avtalsperiodens slut innebär ju faktiskt att
man inte ens bör sträva efter att den skall vara fullt utbyggd, och det tycker vi
är fel.

Vi har vidare i vårt särskilda yttrande uttalat, att man naturligtvis kan få
finna sig i att det uppstår tidsförskjutningar på grund av bristande ekono-
miska resurser. Vi vill emellertid ändå slå fast, att målsättningen om en
utbyggnad under avtalsperioden måste vara helt klar.

PER OLOF SUNDMAN (c):

Herr talman! Jag skall bara i all korthet komma med några kompletterande
kommentarer, främst till det som Georg Andersson sade.

Majoriteten i utskottet förordar alltså att radiokoncernen anvisas 60 milj.
kr. i resursförstärkning – 10 milj. kr. mer än som förordats av utbildnings-
ministern.

I folkparti- och moderatreservationen sägs att man, som redan framhållits
här, i vad angår den avgiftsfinansierade delen av radioverksamheten bör
iakttaga samma återhållsamhet i fråga om utgiftsökningar som gäller övriga
anslag på riksstaten.

Det låter sig naturligtvis sägas. Och det ligger naturligtvis också en hel del i
detta. Men riksdagsbeslutet förra våren innebar att vissa nya krav ställdes på
radioföretagen. Det är det som motiverar höjningen i förhållande till
propositionens förslag.

En god del av den resursförstärkning som föreslås i propositionen är
dessutom redan in-tecknad. Det kan nämnas att t. ex. helårseffekten av
upprustningen av lokalradion innebär en ökning av personalkostnaden – det
rör sig om 120 tjänster – med 5 1/2 milj. kr. Då är det inte fråga om en
kvalitetsförstärkning utan om en konsolidering. Helårseffekten av tidigare
beslut om programproduktionen i distrikten för rikssändningar i TV uppgår
till 2,4 milj. kr. Ofrånkomliga lokalutgifter i Stockholm drar en kostnad av 7,2
miljoner. När man plockar en stund i sådana här detaljfrågor finner man
snart, att ungefär 30 milj. kr. av resursförstärkningarna egentligen redan är
in-tecknade genom tidigare riksdagsbeslut och följdverkningar av dem.

Bevakningen av vinter-OS kommer att kosta uppemot 3 milj. kr., även om
man snålar på sändningstiden mer än de idrottsintresserade i Sverige vill
acceptera. Valvakan kommer att dra halvannan miljon eller så. De här
pengarna behövs alltså.

Man kan naturligtvis fråga sig om det är rimligt att diskutera 10 milj. kr. hit
eller dit mot bakgrunden av en miljardbudget. Men här bör man påpeka att de
marginella effekterna av de sista miljonerna är stora. Jag tror att alla ljudradio-

och TV-konsumenter kommer att få glädje av det här lilla extra tillskottet.

Av utskottsbetänkandet framgår att utskottets ledamöter känner varmt för lokalradion och över huvud taget för en decentralisering av verksamheten och programproduktionen. Det konstaterandet är en repris från förra året och debatten då. Däremot har inte utskottet, som man har trott i vissa presskommentarer här och var, föreslagit att resursförstärkningen på 10 milj. kr. skall öronmärkas för lokalradion. Det ankommer – det betonade vi i betänkandet och det betonade Georg Andersson nyss – på moderbolaget att göra fördelningen mellan programföretagen. Att den ordningen skulle råda beslöt vi i riksdagen förra våren.

Bara en kort kommentar till det Eva Hjelmström sade. Hon tog upp det vi fick höra förra året, att det var en massiv kritik som riktades mot klyvningen. Det gällde yttrandefriheten som skulle inskränkas, det gällde opartiskheten, det gällde demokratiparagrafen. Det lades fram katastrofprofetior om vad som skulle hända med ekonomin osv. Det är ännu inte dags att bemöta denna kritik. De dystra profetiornas dokument finns bevarade. Om ett par år kan vi plocka fram dem och då får vi se hur mycket – eller rättare sagt hur litet – av de profetiorna som har infriats. Jag kan säga nu, utan att komma med några siffror, att de kostnader som är direkt förknippade med klyvningen av organisationen hittills är överraskande små. Det kommer att finnas skäl att presentera dem längre fram när man har klara begrepp om hur siffrorna ser ut. Och då får vi se hur pass rätt profeterna hade.

Georg Andersson nämnde att det som vanligt fanns en hel serie motioner som tar upp olika ting i programverksamheten och att vi regelmässigt inte behandlar dem utan hänvisar till att riksdagen inte skall lägga sig i sådana saker. Vi har i år, liksom tidigare år, också motioner som berör de dövas och hörselskadades situation, alltså deras behov av textade program. Jag vill bara passa på tillfället att framhålla, eftersom det är en sak som det har motionerats om i flera år, att försöksverksamheten med speciell text-TV har kommit i gång just i dagarna, och ca 160 döva har fått tillgång till den apparatur som behövs. Det kan vi glädja oss åt.

Sedan, herr talman, bara några ord om finansieringen och radiofonden, som också togs upp av Ingegärd Frænkel. Och det är naturligtvis ett bekymmer. Under en lång följd av år rann det in pengar i radiofonden i en stigande ström. Först hade vi det snabba TV-genombrottet – folk skaffade sig TV i snabbare takt än man hade föreställt sig – och fonden växte. Sedan fick vi den utomordentligt snabba övergången från svart-vit TV till färg-TV. Därmed blev det högre avgifter, och fonden steg på nytt. För några år sedan började det dock bli bekymmer, och nu har vi nått en viss mättnadsnivå. Vi kan nog inte hoppas att de här krafttagen som aviserades gentemot avgiftsskolkare kommer att ge särskilt stor utdelning. Fondens behållning sista juni i år beräknas till ungefär 250 milj. kr. Behållningen vid utgången av nästa budgetår kan beräknas till drygt 180 milj. kr. Om inga avgiftshöjningar genomförs, kommer fonden att ytterligare ett år senare visa negativt saldo. Det här är inte pessimistiska beräkningar, snarare litet optimistiska.

Det finns i det här landet en djupt rotad motvilja mot att höja avgifterna. Någon av de föregående talarna sade att folk inte tycker om avgiftshöjningar. Nej, det är klart att folk inte gör det! Vi har vant oss vid att det skall vara billigt att lyssna på radio eller se på TV. Vi accepterar, om ock med ett lätt knorrande, att priset stiger brant på t. ex. dagstidningar, på biobiljetter och andra fritidssysselsättningar. Men vi har vant oss vid att radio och TV skall vara billigt. Faktum är att den största kostnaden när man sitter och tittar på Rapport eller Aktuellt en kväll inte är avgiften, utan det kaffe man dricker medan man tittar. Den kostnaden blir ännu större, om man tittar på de omdiskuterade amerikanska filmerna. Jag tror t. o. m. att den drygaste utgiften för en normalfamilj som tittar på TV är utgiften för slitaget på den soffgrupp familjen sitter i.

Vi har hittills tillämpat metoden att avgiften får ligga på samma nivå ett antal år för att sedan höjas med ett kraftigt kliv för att man skall återhämta eftersläpningen. Jag tror inte att den metoden är särskilt attraktiv.

I år föreslås ingen avgiftshöjning för det kommande budgetåret. Jag tror det vore olyckligt – här talar jag inte för utskottet, utan så att säga för mig själv – om vi inte snarast går in för den principen att vi årligen genomför de jämkningar av avgifterna för TV-innehavet som motiveras av det aktuella kostnadsläget. Det torde vara det enda sättet att komma till rätta med de här problemen. Det skall kosta litet mer än 1:30 att se på TV en kväll, när man dessutom kan lyssna på radio gratis. Vi har råd att lägga på en liten slant på den här avgiften.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att Per Olof Sundman gör det litet väl enkelt för sig när han säger att framtiden får utvisa vem av oss som har rätt.

Man kan ju redan nu konstatera att Sveriges Radio inte fått tillräckligt med pengar för att genomföra flera av de högravande reformer som ni drev igenom förra året. Var finns den ökning av egenproduktionen som då aviserades? Var finns den ökning av gestaltande program som är så viktig för ett bättre kulturutbud? Var finns mycket av den förnyelse som omorganisationen och beslutet om Sveriges Radio skulle innebära? Därtill kommer – på annat sätt kan jag inte tolka kulturutskottets skrivning – backningen från förra årets beslut när det gäller regional-TV. Man har alltså insett att pengarna som anslås inte räcker till.

Jag tycker det är litet beklagligt att Per Olof Sundman, som ju säger sig värna just om kulturutbudet, inte kunnat bidra till att Sveriges Radio får de ökade resurser som behövs för att man verkligen skall kunna ge alla de människor i vårt land som i stor utsträckning är hänvisade till radio och TV det utbud de har rätt att kräva.

PER OLOF SUNDMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Mitt genmäle skall bli mycket kort.

Jag tror vi får vänta med att räkna de positiva effekterna av omorganisationen tills den är genomförd. Det gör i varje fall jag. Jag hoppas att Eva

Hjelmström väntar med att beskriva de negativa effekterna tills nämnda omorganisation är genomförd.

Nr 103

Onsdagen den
14 mars 1979

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Omorganisationen håller på att genomföras, men redan förra året ställde den dåvarande trepartiregeringen en rad förbättringar i utsikt. Det gällde alla de områden jag pekat på nyss. Det gällde barnprogramproduktionen inom Radio och TV, det gällde informationen, nyhetsbevakningen och liknande.

Nu får vi höra, ett år senare, att det uppenbarligen inte var meningen att några förbättringar skulle genomföras på ett bra tag. Det kommer alltså att dröja ganska länge innan omorganisationen blivit slutförd i sin helhet.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag har i motionen 437 tagit upp ett förhållande som väldigt många radiolyssnare i vårt land har uppmärksammat och förvånat sig över.

Det handlar om lokalradions vanligaste metod att skaffa sig nyheter som man fyller programmen med. Lokalradion gör nämligen inte som andra massmedier. Dessa lokalradiostationer – inte alla men de flesta – låter i allmänhet inte sina egna medarbetare arbeta med nyhetsbevakning och jaga nyhetsstoff. I stället gör man det synnerligen enkelt för sig på dessa radioredaktioner. Man prenumererar helt enkelt på de dagstidningar som finns i området och läser högt ur dessa.

Jag har i motionen hemställt att riksdagen skall skriva till regeringen och begära en granskning av Sveriges Lokalradios utnyttjande av dagstidningarnas innehåll. Jag har samtidigt pekat på skyldigheten att uppge varifrån nyheten hämtas.

Det finns, herr talman, lokalradiostationer som i sina morgonsändningar mer eller mindre helt ägnar sig åt att högläsa ur den eller de tidningar som kommit ut på morgonen och som täcker lokalradioområdet. Det innebär att alla de journalister som arbetar på resp. tidning – som ofta arbetat hårt och med egna kontakter för att få fram nyhetsmaterialet – får uppleva att resultatet av deras arbete exploateras av ett konkurrerande nyhetsmedium. Detta sker vid en tidpunkt på dagen då en stor del av deras egna läsare – tidningarnas prenumeranter och lösnummerköpare – ännu inte hunnit ta del av tidningens innehåll. Det anses visserligen att nyheten är fri, men det bör ändå finnas gränser för hur ett monopolistiskt nyhetsmedium begagnar sig av den frihet som råder kring själva principen. I praktiken utnyttjar lokalradion systematiskt andras arbeten. Man utnyttjar nyhetsbevakning och ett arbete som andra företag får betala för. För lokalradion kostar detta på sin höjd en årsprenumerationskostnad. För en tidning, även en s. k. landsortstidning, kostar nyhetsbevakningen miljoner kronor årligen. För de större provinstitidningarna kostar det många miljoner att ha en huvudredaktion och flera lokalredaktioner i gång med kanske 50–60 journalister.

Det är naturligt att man inom dagspressen, inte minst bland journalisterna,

*Radio och televi-
sion*

upplever Sveriges Radios agerande – det är som jag nämnt inte alla lokalradiostationer som arbetar så här, men flertalet – som ett otillbörligt snyltande. Det finns starkare ord och uttryckssätt som faktiskt är mer adekvata benämningar på den här formen av otillbörligt handlande som lokalradion gör sig skyldig till. Jag skall dock inte använda de benämningarna här.

Jag har i motionen framhållit att dessa förhållanden bör bli föremål för juridisk prövning. Det finns onekligen en del att pröva, även ur upphovsrättsliga synvinklar.

Samtidigt finns det anledning att betrakta lokalradions högläsning ur tidningarna också från etiska synpunkter. Det vore på sin plats om lokalradion – liksom riksradiation och televisionen i samma situation – klart och tydligt talade om ur vilken tidning man hämtar var och en av de nyheter som man läser upp.

Men, säger någon – och det säger kanske de flesta – det är väl en självklarhet; källan måste väl alltid anges? Nej, inte alltid hos lokalradion, långt därifrån! Det finns en mängd exempel på hur man verkligen struntar i det. Häromdagen kunde man i ett län höra hur nyheterna från en nomineringsstämma lästes upp i lokalradion utan angivande av vilken tidning det var som hade nyheten. Nu råkade den vara exklusiv för en tidning – det var alltså inte flera tidningar som hade nyheten. Detta är bara ett exempel av många.

Det finns lokalradiostationer som systematiskt gör så, att om två tidningar eller flera tidningar har samma nyhet struntar man helt och hållet i att tala om vilka tidningar det är, eller också nämner man bara en av de tidningar som har nyheten. Den andra tidningen glöms, kanske därför att lokalradiouppläsaren gillar den ena tidningen bättre än den andra, kanske av politiska skäl. Det här har förekommit i ganska stor utsträckning, och det innebär ju då ett slags reklam för en av tidningarna – och reklam är som bekant icke tillåten i radio och TV.

Utskottsmajoriteten anser att jag i min motion inte anfört några skäl som bör föranleda riksdagen att begära en juridisk granskning. Jag frågar: Vad är det för slags extraordinära skäl som majoriteten i utskottet begär? Det finns ju flera skäl anförda i motionen. Dessutom borde väl utskottsmajoriteten ha ett eget intresse av att den upphovsrättsliga frågan granskas. Det här är ett område som riksdagen i hög grad har intresse av. En ny lag om upphovsrätten antogs ju för inte så många år sedan.

Av allt att döma är det första gången som de frågor jag tagit upp är föremål för en riksdagsmotion. Då hade det väl varit ganska naturligt att utskottsmajoriteten hade sett till att de parter som är berörda hade blivit inbjudna till utskottet och föremål för en s. k. hearing – det är ju mycket populärt med hearings i utskotten. Svenska Journalistförbundet hade alldeles säkert kommit, och Tidningsutgivareföreningen också. Inbjöds de? Jag har förstått att Sveriges Radio inbjödits, men det var kanske inte rätt adress för en inbjudan i den här frågan.

En hearing med journalister och tidningsutgivare skulle också ha varit ett

tillfälle för utskottet att inhämta synpunkter på mitt förslag att låta tidningarnas medarbetare komma till lokalradiostationen, på morgonen t. ex., och själva läsa högt ur sina tidningar. Man skulle kunna göra s. k. block i programmet. Då skulle man samtidigt avlasta Sveriges lokalradio en hel del arbete. Lokalradion har – det får vi ständigt veta från det hållet – för små anslag och för få medarbetare. Här skulle alltså tidningarna kunna hjälpa till.

Utskottet går emellertid förbi detta förslag med påståendet att det skulle strida mot principen om programföretagens rätt att själva bestämma programmets innehåll. Jag tycker att det är en svag undanflykt. Här är det ju fråga om ett nytt grepp på lokalradions verksamhet. Och vem skall säga någonting om det, om inte riksdagens kulturutskott? Eller menar utskottet – jag ställer den frågan till dess ordförande – att det är fritt fram för lokalradion att erbjuda tidningsföretagen på orten att svara för nyhetsuppläsningen, såsom jag har föreslagit. Jag och säkerligen många med mig – inte minst massmediafolk ute i landet – skulle vara mycket intresserade av att höra utskottets ordförande ge ett svar på denna min fråga.

Får jag, herr talman, också ta upp en annan företeelse, som i hög grad har uppmärksammats av de TV-tittare som ser på Aktuellt och Rapport. Det är en ny företeelse. Jag syftar på att det numera myllrar av medarbetare i TV-rutan. Det är ett slags mångfald som har kommit till nu när radio och TV så bittert klagat över de små anslagen. Ju flera ropen efter pengar blir, desto fler blir medarbetarna i TV-rutan.

Under många år har det varit så att endast en TV-medarbetare svarat för nyhetsuppläsningen. Vederbörande har kanske biträtts av någon utrikespolitisk eller annan expert. Nu har det blivit något slags växelsång. Ibland får var och en inte säga mer än en mening i taget. Kanske är det någon form av skådespel.

TV-reportrarna har också börjat intervjua varandra i stället för att intervjua sakkunniga personer om det dessa sysslar med, t. ex. i utrikespolitiska frågor en man från UD.

Jag har velat begagna detta tillfälle att fråga om kulturutskottet har observerat detta och om man i utskottet anser att detta är förenligt med anvisningarna att Sveriges radio skall svara för resursanvändningen på ett vettigt sätt. Det kan måhända också vara av intresse för TV:s folk att få veta att många TV-tittare rent av är upprörda över att man inte på ett bättre sätt tar vara på pengarna, när man på radion inte anser sig ha råd att hålla sig med en svensk produktion, som svarar mot de rimliga önskemål som svenska folket har.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som fogats till detta betänkande.

GEORG ANDERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det bästa vore kanske att förbigå Göthe Knutsons motion med tystnad. Jag trodde att hans motion var ett olycksfall i arbetet eller utslag av ett dåligt morgonhumör. Men även efter någon månads eftertanke

upprepar Göthe Knutson sina ståndpunkter. Dessutom levererar han en gruvlig utskällning av lokalradion här inför riksdagen.

Jag skall inte uppträda som lokalradions företrädare och här komma till dess försvar, utan jag vill bara upprepa den allmänna deklaration som jag inledningsvis gjorde med anledning av Göthe Knutsons motion, nämligen att regering och riksdag inte skall lägga sig i programverksamheten. Vi måste slå vakt om en fri och i publicistiskt avseende oberoende radio och television. Jag trodde att Göthe Knutson med den massmediala förankring han har kände till innebörden av avtalet mellan Sveriges Radio och staten. Nu måste jag upplysa honom om att kraven i hans motion är oförenliga med detta avtal.

GÖTHE KNUTSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var en ganska svag plädering utskottets ordförande presterade när han försökte argumentera i stället för att svara på mina frågor. Det skall jag verkligen förbigå med tystnad.

Det finns faktiskt en anledning för utskottsordföranden att lyssna på människorna, även om han inte vill lyssna på en motionär här i riksdagen. Det jag för fram är något som de flesta som lyssnar på lokalradiostationer har uppmärksammat, påtalat och undrat över. Men utskottsordföranden kanske inte har de kontakterna med verkligheten och människorna.

Sedan kommer jag till frågan om vilka möjligheter riksdagen har att styra Sveriges Radio och televisionen så att det blir bättre program. Det är den frågan som en så stor del av svenska folket – åtminstone den del som har behov av den förströelse TV-tittandet ger – gärna vill ha svar på. Vi får då veta av utskottets ordförande att riksdagen, som anslår medel, icke har någon som helst möjlighet att säga någonting. Nej, jag är fullt på det klara med att riksdagen på ett stadium inte kan gå in och styra programinnehållet. Det är när pengarna väl delats ut och anvisningarna lagts fram. Men det gäller för Sveriges Radio att motsvara de skrivningar som görs här. I det sammanhanget tog jag mig friheten att påpeka det resursslöseri som uppenbarligen förekommer i ett par av nyhetsprogrammen.

Det kvarstår också en fråga till ordföranden: Är det fritt fram för Sveriges lokalradio att nu låta tidningarna gå in och svara för nyhetsuppläsningen?

GEORG ANDERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Göthe Knutson vill ha bättre program, bl. a. i lokalradion. Samtidigt vill han att dagstidningarna själva skall svara för nyhetsuppläsningen. Jag är inte säker på att det skulle bli bättre program i Värmlands lokalradio om han finge läsa ur sin egen tidning. Dessutom skulle detta strida mot avtalet. Det har jag försökt säga och det står i utskottsbetänkandet. Det måste vara en ganska stark plädering mot hans förslag i motionen.

GÖTHE KNUTSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Man kan naturligtvis läsa ett utskottsbetänkande på ett alldeles speciellt sätt om man själv varit med och formulerat det och tänkt sig

innehållet på ett särskilt sätt. Det är uppenbarligen vad utskottsordföranden har gjort. Men han har i så fall inte helt förmått klargöra meningen.

Den fråga jag tagit upp har, kulturutskottets ordförande, diskuterats bland journalister så länge regionalradion funnits och sedan lokalradion kom till. Det finns några tusen journalister här i landet, och jag kan inte tro att Georg Andersson så där helt framt vill förneka att de kan göra bedömningar av detta och tycka illa om att deras arbete bokstavligen systematiskt utnyttjas av ett monopolföretag, som i viss grad är ett konkurrerande företag. Det går inte att bara fly undan det här, Georg Andersson. Tag detta på allvar! Journalisterna i landet kanske också vill kunna föra fram synpunkter.

ESSEN LINDAHL (s):

Herr talman! Vi har nu ett par års erfarenheter av lokalradioverksamheten, och på nytt tar vi socialdemokrater från Stockholms kommun och Stockholms län i en motion upp den angelägna frågan om förstärkta resurser för lokalradion i Stockholms län. Att vi är så ivriga, att vi fäster så stor vikt vid lokalradioverksamheten, beror på att massmediasituationen i Stockholms län är långt ifrån tillfredsställande. Det är ingen överdrift när jag säger att ingenstans i landet är den lokala och regionala nyhetsbevakningen så dålig som i Stockholms län. Den regionala och lokala nyhetsverksamheten och opinionsbildningen är behäftad med stora brister i vårt område. Lokalradion spelar i dessa sammanhang en viktig roll.

Stockholms län består av 23 kommuner med sammanlagt 1,5 miljoner invånare, varav 140 000 invandrare. För detta folkrika område behövs en allsidig lokalradioverksamhet, bl. a. därför att Stockholmsregionen har en speciell informations- och kontaktproblematik.

Radio Stockholms verksamhetsområde har många kommuner, en mycket stor trafikvolym med olika trafikmedel, ett stort antal invandrare, ett stort och mångskiftande kulturutbud, många organisationer, en intensiv verksamhet inom all sport osv. Härtill kommer att endast en begränsad lokal information når ut genom våra stora riksbetonade tidningar.

Vi har nu ett par års erfarenheter, och vi vet att ungefär hälften av befolkningen lyssnar till lokalradion någon gång under dagen. Två tredjedelar av lokalradions sändningstid utgörs av nyheter och samhällsprogram. Publiken deltar i stor utsträckning i de telefonprogram, insändarprogram, offentliga direktsändningar och andra programformer som lokalradion erbjuder. Men vi vet också att Radio Stockholm helt enkelt inte kan fylla sin uppgift på ett önskvärt sätt, därför att den tilldelats för små resurser personellt, tekniskt och ekonomiskt.

Mot den här bakgrunden har jag tillsammans med andra socialdemokratiska ledamöter från vår region i riksdagen motionerat om en förstärkning av lokalradions resurser i Stockholms län. Det är viktigt att Radio Stockholm får komma ut från huvudstaden för att aktivt bevaka vad som händer i länets många kommuner.

Herr talman! Man blir som motionär riktigt glad när man tar del av kulturutskottets betänkande. Vår motion nr 1861 har nämligen fått en

mycket positiv behandling. Utskottet framhåller att lokalradion i storstadsområdena har särskilda problem av den art som vi motionärer angivit. En allmän förstärkning av lokalradions resurser bör göra det möjligt att förbättra situationen i dessa områden, framhåller utskottet.

Vi motionärer och lokalradions tusentals trogna lyssnare tackar kulturutskottet för detta positiva och välkomna besked. Utskottet har faktiskt ställt upp på vår linje.

För de elva journalister, med tjänstgöring i skift från kl. 04.00 på morgonen till kl. 23.00 på kvällen, som skall bevaka alla våra kommuner med 1,5 miljoner invånare, en femtedel av Sveriges befolkning, måste detta riksdagsbeslut, denna viljeyttring från riksdagens sida bli en väldig sporre för det fortsatta arbetet på detta område.

Vid fördelningen av de ytterligare 10 miljoner som kulturutskottet föreslår och som riksdagen förhoppningsvis om en stund kommer att fatta beslut om kommer lokalradion – det utgår jag ifrån – att få den resursförstärkning som man har så stort behov av, inte minst i Stockholmsregionen.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! P. O. Sundman talade nyligen i den här debatten om kampen mot avgiftsskolkarna. Vi tycker tvärtom att avgiften för radio och TV på sikt bör avskaffas. P. O. Sundman tycker att det är för billigt. T. o. m. kaffet som vi dricker är dyrare, säger han. Ja, men kaffet är ju faktiskt alldeles för dyrt.

Vi skulle ha råd att betala mera, tycker han. Han ställer i utsikt nya höjningar. Det är klart att en del har råd. P. O. Sundman torde höra till den kategorin. Men så är det inte för alla.

Jag vill i detta sammanhang plädera för ett par av de motioner som behandlas i föreliggande betänkande och som tangerar den här frågeställningen.

I vår motion nr 1300 hemställes att de som enbart har folkpension skall befrias från avgifter för radio- och TV-innehav samt att frågan om total avgiftsbefrielse för alla utreds.

Det sista kan måhända betraktas som en djärv tanke, men så är det redan i stora delar av världen. I Sverige har vi redan nu mycket höga radio- och TV-avgifter – bland de högsta i världen. Man har visserligen, som P. O. Sundman konstaterade, ännu inte gått in för en höjning, men nuvarande 480 kr. är en alldeles för hög avgift. Jag tycker inte alls att man i Sverige bör vara främmande för tanken att, som redan skett i flera länder, helt slopa licensavgiften och ta ut nödvändiga medel skattevägen. Pengarna måste givetvis fram, men det skulle innebära en betydligt mer demokratisk fördelning.

480 kr. kostar licensen för färg-TV, som de flesta använder sig av. För många är det här en bagatell, men för många andra är det en högst betungande utgift. Det är ingenting för människo- i 100 000-kronersklassen och däröver,

men för en låginkomsttagare är det en stor sak. Jag vet att det finns åtskilliga som inte har TV, just därför att de anser att det är för dyrt. Det innebär att man avskär människor från den demokratiska rättigheten att ta del av programutbudet från radio och TV. På sikt måste det riktiga vara att helt och hållet avskaffa både radio- och TV-licensen. Det skulle gynna alla med små inkomster. Det är naturligtvis en så omfattande åtgärd att den bör bli föremål för en särskild utredning, vilket vi också föreslår i motionen.

Däremot tycker vi att åtgärder redan nu kan vidtas för att avskaffa avgifterna för den stora grupp pensionärer som bara har folkpensionen att leva på. Det är drygt 600 000 människor som är tvungna att vända på varje krona för att kunna överleva. För dem är 400 kr. en så stor avgift att de avstår från TV-innehav. De folkpensionärer som har ingen eller låg ATP ligger kusligt nära existensminimum. Undersöker man de faktiska förhållandena kommer man snart på det klara med att folkpensionärerna som grupp i det svenska samhället har de lägsta inkomsterna, bor sämst och har drabbats mest av de senaste årens prishöjningar. Deras inkomster har sjunkit med närmare 10 % jämfört med de yrkesarbetande under de senaste tio åren.

Vi menar att det finns anledning för samhället att på olika sätt visa en större generositet mot den gruppen. Därför föreslår vi att man lyfter bort radio- och TV-licensen för i första hand dem som enbart har sin folkpension att leva på.

Nu konstaterar utskottet i sin skrivning att det skulle medföra betydande behov av administrativa insatser att befria dem som enbart har inkomst av folkpension från mottagaravgift. Jag har litet svårt att inse det riktiga i den argumentationen. Det är ganska enkelt att ta reda på vilka som enbart har folkpension att leva på. För mig förefaller argumentet som den obotfärdiges förhinder. Jag vill därför passa på att yrka bifall till motionen 1300, yrkande nr 1.

I detta betänkande behandlas vidare motionen 2151, yrkande nr 2, där vi föreslår en ny kanal för invandrarprogram för att ge ökat utrymme åt spansktalande. Vi vill också att invandrarredaktionernas resurser förstärks. Vårt förslag är inget hugskott. Det är krav som stora invandrargrupper har bett oss ställa här i riksdagen. Vi har gjort det därför att vi anser att det är befogade krav som inte bör viftas bort med formella skäl. Jag tycker det hade varit bättre om utskottet hade bemödat sig att finna någon form för att påverka utvecklingen i den riktning som vi föreslår.

Vi vet alla att antalet invandrare är stort, att många invandrare befinner sig i påtvungen isolering på grund av språksvårigheter, dåliga bostadsförhållanden, brist på jobb osv. Det gäller inte minst invandarkvinnorna. Mot den bakgrunden är det vår bestämda mening att man måste finna former för att öka utbudet i radio och TV för invandrarna. En särskild radiokanal för invandrare är en fullt tänkbar lösning. En sådan skulle ge ett långt bredare utbud än vad som nu är fallet.

Som alla vet finns det över en miljon invandrare eller människor vilkas föräldrar har invandrat till Sverige. Den gruppen utgör i själva verket en åttondel av landets befolkning. De kommer från länder med olika språk,

kultur och traditioner. Invandrarna har kanske större behov än andra av att få ett brett utbud i radio och TV. Många av dem lever isolerat, och de har speciella önskemål av varierande slag beroende på varifrån de kommer. Det handlar alltså om många nationaliteter, och eftersom det totala utbudet för dem i radio och TV är så smalt får varje grupp så litet. Vi menar att man måste söka metoder för att öka detta utbud, och vi har anvisat några. Utskottet har inte fört ett seriöst resonemang på den punkten, och jag ber därför att få yrka bifall till motionen, yrkande nr 2.

Den här debatten har spänt över vida fält. Den har också handlat om radions organisation och innehåll. Man har i den senare delen av debatten också ägnat sig åt en diskussion om lokalradion, dess roll och nödvändigheten av att den får tillräckliga resurser för att utvecklas. Jag vill instämma i Georg Anderssons positiva omdöme om lokalradions betydelse i nuet och i framtiden.

Naturligtvis vill jag också säga att Georg Andersson har rätt när han bemöter Gösta Knutsson. Även jag tycker att det skulle bli en betydligt sämre lokalradio, om denne skulle få läsa upp sina tidningar i lokalradion. Det råder ingen tvekan om att lokalradion kan spela en stor progressiv roll och att dess verksamhet måste byggas ut. Men jag tror också att bristen på resurser är ett betydande hinder.

Essen Lindahl talade nyss om Stockholms lokalradios små resurser att täcka sin region. Det är naturligtvis riktigt. Men jag kan ta Norrbotten såsom ett motexempel. Där har redaktionen ett arbetsområde, som utgör en fjärdedel av landets yta och omfattar fjorton kommuner, varav flera till ytan är större än vissa sydsvenska län. En enorm arbetsuppgift måste skötas med mycket små resurser. Man försöker ambitiöst spegla det som sker i hela Nordkalottområdet. Man försöker i sina program tillfredsställa både finska och samiska minoriteter. Man har gått till verket med stora ambitioner och en betydande vitalitet.

Men det räcker naturligtvis inte i längden. Vill man utveckla lokalradion över hela linjen – och det vill man väl göra – måste man i framtiden vara beredd att satsa betydligt större resurser. Lokalradion betyder oerhört mycket redan nu i stora delar av landet. Den har inneburit en betydande vitalisering av den politiska debatten. Lokalradion har givit den regionala kulturen nya möjligheter att bli gemene mans egendom. Den är till ovärderlig nytta för de minoritetsgrupper som finns i vårt land. Utan att ha något yrkande på denna punkt har jag velat peka på lokalradions positiva roll och nödvändigheten av att den i alla delar av vårt land ges resurser till fortsatt utveckling.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Får jag till den föregående ärade talaren säga att om Gösta Knutsson fick läsa upp sina tidningar i radion, skulle det väl bli ganska roligt och trevligt. Nu är han tyvärr död sedan några år tillbaka. Men jag har nog den uppfattningen att även Göthe Knutson skulle kunna prestera ett och annat som kunde liva upp sinnen.

Det beslut som riksdagen fattade för knappt ett år sedan om reformering av

Sveriges Radio håller nu som bäst på att genomföras. Beslutet möttes med både förhoppningar och farhågor. Inom Sveriges Radio var de kritiska rösterna väldigt många. Det intressanta är att de nya bestämmelserna på vissa punkter redan har trätt i kraft. Det gäller bl. a. de regler som reglerar programutformningen och som började gälla den första juli förra året. Här har vi alltså redan en del erfarenhet – sju åtta månader i alla fall.

Det har hävdats i denna debatt bl. a. av Eva Hjelmström att dessa bestämmelser skulle innebära allvarliga inskränkningar i friheten att utforma programmen för de anställda i de nya företagen. Det gäller bl. a. bestämmelsen i 6 § i radiolagen, som säger: "Programföretag skall i programverksamheten hävda det demokratiska statskicketets grundidéer --". Det gäller också skyldigheten för programföretagen att var för sig utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt.

Jag har vid flera tillfällen – senast vid det stora mötet som SIF-klubben vid Sveriges Radio anordnade och där Eva Hjelmström var en av paneldebattörerna – frågat de berörda om de under den tid som de nya bestämmelserna på denna punkt har gällt har hindrats från att göra samhällskritiska program på grund av de nya reglerna. Jag har inte fått några konkreta exempel på att dessa regler skulle ha hindrat dem från att göra de program som de vill.

Därmed tycker jag att vi kan avföra den här debatten från dagordningen, en debatt som återkommer gång på gång och som bara tar upp onödigt tid här i kammaren och i andra sammanhang. Kom åtminstone nu, när vi har 7–8 månaders erfarenhet, med ett enda konkret exempel från något håll, så skall vi ta upp en saklig debatt om detta. Så länge man inte anför något exempel är det bara nys och ingenting annat.

Jag har begärt ordet bl. a. för att säga något om vikten av att omorganisationen verkligen genomförs i den anda som genomsyrade riksdagsbeslutet. Avsikten var ju att skapa fyra självständiga programföretag med egna styrelser och företagsledningar. Endast ett mycket litet antal klart definierade frågor skulle överlämnas åt paraplybolagets styrelse. Jag har emellertid en känsla av att här håller på att hända saker som går i en annan riktning.

Tendenser har förmärkts att moderbolaget försöker ta åt sig så mycket som möjligt. Det är kanske inte så underligt att paraplybolagets styrelse vill utöka sin maktsfär – dess roll var ju enligt propositionen utomordentligt begränsad. Det kommer nu an på dotterbolagens styrelser att med kraft bevaka sin integritet. Någon risk föreligger, såvitt jag kan förstå efter den tid som omorganisationen har försiggått, icke för att dotterbolagen skulle få ökad makt på moderbolagets bekostnad, med utgångspunkt från riksdagsbeslutet. Inget sådant påstående har hittills kunnat beläggas.

En annan punkt som jag vill ta upp är frågan om regional-TV. Det finns i dag regional-TV på fyra ställen i landet, och nästa år kommer sådan att sändas också från Norrköping – därmed är vi uppe i fem regional-TV-program. Men vad händer sedan? Vi har ju enligt riksdagsbeslutet elva TV-distrikt.

Propositionen förra året gav klart besked om att vi skulle bygga ut regional-TV i hela landet under avtalsperioden. Detta upprepas i årets budgetproposition. Kulturutskottet har emellertid varit försiktigare och menar att vi skall

bygga ut regional-TV men att takten måste bli beroende av medelstillel-
ningen. Det kan alltså bli vissa förseningar i utbyggnadsplanerna.

Ja, det resonemanget låter kanske realistiskt, men vad innebär det i
praktiken? Vad innebär det för människorna i Sverige? Det är ingen
hemlighet att stora grupper inom koncernen inte tycker om regional-TV över
huvud taget och den satsning som riksdagen har beslutat skall göras utanför
Stockholm. Man vill ha det som det är helt enkelt.

Nu använder dessa grupper det ekonomiska argumentet för att förhåla en
utbyggnad av regional-TV. Det innebär att man försöker prioritera andra
saker på regional-TV:s bekostnad, för det handlar i första hand om en
prioritering.

Förhålar vi regional-TV:s utbyggnad så innebär det en orättvisa mot de
regioner i landet som inte har eller som just skall få regional-TV, dvs. en
orättvisa mot alla regioner utom fem. Människorna i de övriga regionerna i
vårt land får betala samma licensavgift som de människor som bor i regioner
med regional-TV, men de får på intet sätt samma service. Det är naturligtvis
högst orättvist, och kammarens ledamöter bör ha klart för sig att vi under en
följd av år kommer att ha den här orättvisan. Risken är att denna orättvisa
mer eller mindre kommer att bli permanent under avtalsperioden fram till
1986.

Vad kulturutskottet nu har gjort, ärade kammarledamöter, är alltså att man
har åstadkommit en så luddig formulering att en del regioner kanske inte får
regional-TV medan andra kan glädja sig åt att ha tillgång till regionala
TV-program. Det finns därför, herr talman, all anledning för statsmakterna
att noga följa utvecklingen på området och se till att vi verkligen får
regional-TV i alla elva regionerna innan avtalsperioden är slut 1986. Jag vill
varmt instämma i det särskilda yttrande som avgivits av Ingrid Diesen och
Tore Nilsson.

ALF LÖVENBORG (apk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till Anders Björck att i uppfattningen om
Gösta Knutsson är vi överens. Han var roligare än vad Göthe Knutson
någonsin kommer att bli, i radio såväl som i andra sammanhang.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Anders Björck angrep mig och efterlyste exempel på hur det
nya avtalet förhindrat samhällskritiska program. Då kan man konstatera att
Anders Björck gör det om möjligt ännu enklare för sig än Per Olof Sundman
för ett tag sedan i debatten, därför att den som vet någonting om
organisationer kan ju konstatera att det behöver inte vara så att program
stoppas. Det kan också vara så – och det är det naturliga – att en ny praxis
utvecklas, i det här fallet en snävare praxis, en form av självcensur helt
enkelt.

Men det allvarliga i sammanhanget är det som Georg Andersson tog upp
tidigare, att det finns ökade tendenser att man från olika håll – det gäller också
riksdag och regering – så att säga inte håller tassarna borta från Sveriges Radio

utan går in i den direkta programdiskussionen, går in i direkta arbetsdiskussioner och t. o. m. går in, som utbildningsminister Wikström gjorde i en av våra kvällstidningar häromdagen, och kritiserar en enskild redaktion. Dessutom framfördes kritiken på ett sätt som visade att utbildningsministern snarast fallit offer för den vulgärpropaganda som bl. a. herr Anders Björck brukar utveckla och som bedrivs mot medarbetarna vid Sveriges Radio.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Lövenborg vill jag bara säga att skillnaden mellan Gösta Knutsson och Göthe Knutson är ju att Gösta Knutsson hade betalt av Sveriges Radio för att vara rolig. Göthe Knutson har betalt i den här kammaren för att driva en viss politisk linje. Det är alltså en arbetsfördelning mellan herrarna.

Får jag till fru Hjelmström säga att hon är mycket väl medveten om att det under de här sju eller åtta månaderna inte kunnat redovisas något exempel på att de nya reglerna inneburit att program har stoppats. Inte heller har det kunnat anföras exempel på att här skulle föreligga någon själv censur som skulle göra att samhällskritiska program icke kan sändas. Påståendena härvidlag, herr talman, är en oförskämndhet mot medarbetarna vid Sveriges Radio, som alltså trots att avtalet ger dem rätt att göra samhällskritiska program skulle gå och vara rädda för att göra sådana på grund av de här avtalsbestämmelserna.

Så förhåller det sig ju inte. Är det någon som har den uppfattningen om Sveriges Radios medarbetare, att de skulle darra så mycket inför de här paragraferna? Jag tror det verkligen inte. Vi har en helt annan erfarenhet här, såvitt jag kan förstå.

Och jag upprepar: Kom någon gång med bevis! Vi har ju frågat de anställda vid Sveriges Radio hur det förhåller sig. Om det presenteras bevis får vi ta en diskussion, men det har alltså inte kommit någonting sådant.

Det finns heller inga bevis för att vi skulle ha en snävare praxis. Programmen fortsätter att komma. Det behövs ju bara att man ser på TV någorlunda regelbundet för att kunna konstatera det. Därvidlag är det ingen förändring mot tidigare och skall naturligtvis inte vara någon förändring heller.

Får jag till slut bara säga att talet om att jag och andra som dristar oss att kritisera medarbetare vid Sveriges Radio skulle bedriva vulgärpropaganda utgör ett djupt odemokratiskt argument. Det måste nämligen vara så i en demokrati – och där har kanske vissa av kammarens ledamöter större erfarenheter än just fru Hjelmström med hennes politiska bakgrund – att även övervakarna skall kunna kritiseras. Sveriges Radios medarbetare har både rätt och skyldighet att kritisera oss som sitter i denna kammare. Men vi i vår tur har ingen anledning att, när vi tycker att de gör fel, kröka rygg och böja oss för några piskrapp från det hållet eller från några journalister över huvudet taget. De har all anledning att bereda sig på att även riksdagsmän då och då kan vilja slå tillbaka. Så skall det vara i en demokrati.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Å ena sidan har det gång på gång framhållits – faktiskt också från moderathåll – att riksdagen skall avhålla sig från att ge pekpinnar till Sveriges Radio. Det skulle hota Sveriges Radios integritet. Å andra sidan säger Anders Björck att visst skall man få ge pekpinnar. Det går inte riktigt ihop med normal logik.

Sedan till detta med opartiskhetskravet. Tidigare – jag får lov att upprepa det – skulle alltså opartiskheten gälla det totala utbudet. Nu skall det gälla varje bolag för sig, och därmed försvåras programverksamheten. En debatt-deltagare vid SIF-klubbens utfrågning sade beträffande ett program under samma vecka: Nu sänder vi programmet i TV. Det är kontroversiellt, och vi har tänkt följa upp det med en diskussion i radio. Enligt de nya bestämmelserna skulle vi därmed bryta mot avtalet. Är detta rimligt? frågar han sig – och det frågar jag mig också.

Beträffande detta med demokrati tror jag inte att jag behöver påminna Anders Björck om vem som slagits för de demokratiska principerna – yttrandefrihet och övriga demokratiska rättigheter – i det här landet under en längre period. Inte är det moderaterna.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Till det sista får jag bara säga att det är synd att fru Hjelmströms partikamrater i andra länder inte slåss litet mer för dessa principer. Det skulle göra ganska gott om man sysslade med det. Det är liksom enklare att hävda de principerna i det här landet.

Sedan är det faktiskt inte så, att vi kommer med pekpinnar när det gäller programverksamheten. Var fanns de i mitt anförande eller i fru Diesens anförande här i dag t. ex.? Var finns de i de moderata reservationerna?

Vad jag sade var det alldeles självklara att även journalister ibland kan göra misstag, och då har man naturligtvis rätt att kritisera detta. Det vore ju en fullkomligt orimlig situation om vi inte skulle kunna ha en levande debatt om våra övervakare. Sedan får de vara anställda vid tidningsföretag eller vid Sveriges Radio.

Talet om att opartiskheten för varje företag av de här fyra skulle vara något hot mot programverksamheten är ett orimligt resonemang. Ett av dessa fyra företag är utbildningsradion, som alltså sysslar med att göra program för utbildningsändamål. Följer man fru Hjelmströms resonemang, skulle det innebära att man skulle kunna spotta ut t. ex. program med en alldeles speciell politisk tendens för utbildningsändamål, som användes gång på gång i vissa skolor. Sedan skulle man kunna säga: Ja, det där balanserar vi genom att på morgnarna i lokalradion sända program av ett annat innehåll. Då får väl skolbarnen bekväma sig att lyssna på båda delarna, för då har vi balans inom hela koncernen. Jag tror, herr talman, att bara ett sådant exempel räcker för att bevisa hur orimligt resonemanget är.

Allra sist: Är det inte underligt att vi får höra en representant för vänsterpartiet kommunisterna gå emot kraven på saklighet och opartiskhet i

dessa fyra programbolag? Jag trodde det var ett alldeles självklart krav, som man skulle kunna ena sig om i den här kammaren i varje fall.

Talmannen anmälde att Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

SVEN JOHANSSON (c):

Herr talman! I utskottets betänkande sägs: "Detta skulle strida mot principen att det är programföretagen ensamman som har att utforma programverksamheten." Av den anledningen avstyrker kulturutskottet flera angelägna motioner som framfört många svenska licensbetalares önskemål och kritik. Det är inga principändringar men väl organisatoriska förändringar i det nya avtalet. När vi hade det förra avtalet riktades oftast stark kritik mot programinslag. Jag vet inte hur många som ställde frågor och interpellationer. Inte minst representanter för det nuvarande regeringspartiet ställde åtskilliga sådana frågor och interpellationer. Många svenska medborgare hade hoppats, att när man nu skrev ett nytt avtal, skulle regeringen se till att radioledningen i större utsträckning skulle ta hänsyn till de önskemål och den kritik som framförts av tittare och lyssnare. Jag vill deklarerat att, även om principen inte har ändrats i det nya avtalet, kan detta inte hindra att vi som valda ombud framför väljarnas önskemål och kritik också i denna kammare.

Massmedierna, inte minst TV, spelar en mycket stor roll när det gäller utvecklingen. I en motion har jag tagit upp Sveriges Radios programverksamhet och begärt flera kristna program och då särskilt kristna barnprogram. Kulturella och religiösa inslag har förekommit i mycket ringa omfattning i barn- och ungdomsprogram. Dessa medborgargrupper har rätt att kräva att avtal med Sveriges Radio följs och att sändningarna sålunda i skälig omfattning innehåller även religiösa program. Man kan fråga sig om det inte är brott mot avtalet att inte sända kristna barn- och ungdomsprogram, då en så stor del av det svenska folket begär detta. Stora medborgargrupper här i landet väntar nu på kristna barn- och ungdomsprogram. Bland dem råder i dag ett starkt missnöje. Sveriges Radio har allt att vinna på att härvidlag tillmötesgå önskemålen från tusentals föräldrar i vårt land. De frågar sig varför inte kristna värderingar och inslag i större utsträckning än nu får prägla barnprogrammen. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt som så många tvivelaktiga värderingar och inslag som är ägnade att prägla de unga till ett helt annat och ofta mycket förkastligt beteendemönster får slå igenom i andra program. En stark strävan att skapa jämlikhet i detta avseende skulle stå i överensstämmelse med vad svenska folket känner.

Herr talman! Med tanke på den genomslagskraft TV har bör vi ställa större krav på programföretaget. Exempelvis TV-serien Förintelsen har väckt ett enormt intresse. Som exempel kan nämnas att vid vissa bibliotek alla böcker som handlar om judar och Hitlertyskland är utlånade. Detta vittnar om vilken genomslagskraft ett program i Sveriges Radio/TV har. Då kan man ställa frågan: Har vi rätt att, och vågar vi, överlämna till några få i monopolföretaget att bestämma vad som skall sändas – inte minst med tanke på vad som kan

Onsdagen den
14 mars 1979

*Radio och televi-
sion*

hända i framtiden?

Efter TV-serien *Förintelsen* har det framförts kritik mot samhället och även mot kyrkan, men det var inte så lätt att framföra någon kritik under den tiden. Jag skall be att få läsa upp det brev som skickades till alla som skulle medverka i morgonandakterna under krigsåren. Brevet är daterat Stockholm den 30 mars 1944 och lyder:

”Med anledning av att morgonandakter under ledning av Eder den 3–5 april kommer att utsändas i radio, ber Radiotjänst härmed i enlighet med styrelsens beslut den 20 september 1939 få rikta följande hemställan till Eder.

Det är i dessa tider av utomordentlig vikt, att den strängaste återhållsamhet iakttages med *alla uttalanden, som på ett eller annat sätt*, direkt eller indirekt, *kunna äventyra Sveriges goda förhållande till främmande makter*. Härvid torde särskilt följande vara att observera. Allt som kan uppfattas eller tolkas som anspelningar på det aktuella världsläget, bör i ord, uttryck och ton formas med den största försiktighet. Föredrag, andakter eller predikningar, som sysselsätta sig med eller beröra dylika förhållanden, kunna endast utsändas efter särskild överläggning med Radiotjänst, som i dylika fall förbehåller sig rätten att granska manuskriptet. *Vidare be vi få fästa Eder uppmärksamhet vid vikten av att i andakter och predikningar undvika en form, som kan verka upprörande eller oroande på mera känsliga och lättsuggererade radiolyssnare.*

Vi vore tacksamma, om Ni i omgående svarsbrev till Radiotjänst ville ha godheten erkänna mottagandet av denna skrivelse.

Med utmärkt högaktning

AKTIEBOLAGET RADIOTJÄNST”

Här kräver man hänsyn, och då har svenska folket rätt att i gengäld kräva hänsyn från alla och mot alla i detta sammanhang. Det är det som ligger bakom den kritik och det önskemål som vi har framfört på vägnar av tusen och åter tusen licensbetalare i landet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av Eva Hjelmström under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkan-
det nr 20 punkten 1 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av Eva Hjelmström under överlägg-
ningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 12

Mom. 4-10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1300 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkan-
det nr 20 punkten 1 mom. 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1300 av Rolf Hagel och Alf
Lövenborg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträk-
ning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav
följande resultat:

Ja - 286
Nej - 10

Mom. 12

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservatio-
nen nr 1 av Tore Nilsson och Ingrid Diesen, och förklarades den förra
propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingrid Diesen begärt
votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkan-
det nr 20 punkten 1 mom. 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Tore Nilsson och
Ingrid Diesen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Diesen begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 253
Nej - 42
Avstår - 1

Mom. 14 och 15

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 905 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 mom. 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 905 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 284
Nej - 12

Mom. 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Tore Nilsson och Ingrid Diesen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingrid Diesen begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 mom. 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Tore Nilsson och Ingrid Diesen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Diesen begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 253
Nej – 43

Mom. 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 905 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkan-
det nr 20 punkten 1 mom. 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 905 av Lars Werner m. fl. i
motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 287
Nej – 10

Mom. 19

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 20

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2151 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkan-
det nr 20 punkten 1 mom. 20 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2151 av Rolf Hagel och Alf
Lövenborg i motsvarande del.

Nr 103

Onsdagen den
14 mars 1979

*Radio och televi-
sion*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285

Nej - 11

Mom. 21

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 3 av Tore Nilsson m. fl. samt 3:o utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 905 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Ingrid Diesen begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Eva Hjelmström begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 mom. 21 antar reservationen nr 3 av Tore Nilsson m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 905 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 91

Nej - 14

Avstår - 191

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 mom. 21 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Tore Nilsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Diesen begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 219
Nej - 77
Avstår - 1

Mom. 22 och 23

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 24

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 905 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 mom. 24 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 905 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 12

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 3 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1978/79:22 med anledning av framställning i budgetpropositionen 1979 (prop. 1978/79:100) om anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1979/80 till datainspektionen

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
14 mars 1979

*Det kommunala
partistödet*

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1978/79:23 med anledning av motion om det kommunala partistödet.

I detta betänkande behandlades motionen 1978/79:216 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i lagen om kommunalt partistödet, innebärande att möjligheter skulle öppnas för kommun och landstingskommun att ge en del av partistödet i form av ett grundstödet, som var lika stort för alla i kommunfullmäktige resp. landsting representerade partier.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:216.

Reservation hade avgivits av Lars Schött (m) och Per Unckel (m) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen skulle bifalla motionen 1978/79:216.

PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Som framgår av utskottsbetänkandet har jag upprepade gånger motionerat om ändrade principer för det partistödet som utgår från kommuner och landsting. Den nuvarande konstruktionen, som innebär att bidragen utgår per mandat, missgynnar i hög grad de mandatmässigt mindre partierna. Däröfver var förr de borgerliga partierna helt ense – och de är det fortfarande i stor utsträckning ute i kommuner och landsting, där de konkret ställs inför den nuvarande lagens ofta orimliga konsekvenser. Jag är därför förvånad öfver att det endast är en moderat reservation fogad till föreliggande betänkande, i synnerhet som det numera ofta lämnas partistödet till olika verksamheter och stödet i alla sammanhang beräknas efter partigruppernas storleksordning.

Jag hade anledning att påpeka detta senast för några dagar sedan i samband med ett möte med Östergötlands läns landsting. Där utgår i år partistödet med 22 000 kr. per mandat. Varje parti erhåller däröfver 2 500 kr. per mandat till utbildningsverksamhet. Ungdomsdistrikten erhåller 1 000 kr. per mandat till sin informationsverksamhet, och däröfver beslutade östgötalandstingets majoritet i förra veckan om 1 500 kr. per mandat för information till invandrare inför höstens val. Inte minst bidraget till invandrarinformation belyser hur felaktig den nuvarande ordningen är. Alla fem partierna i landstinget, oavsett storleksordning, har exakt lika många invandrare att informera, men de erhåller mycket varierande bidrag. Det minsta partiet får 4 500 kr., medan det största får 67 500 kr. Ingen kan väl anse att detta är rättvist och rimligt.

Om jag summerar ihop de olika bidrag som landstinget i Östergötland i år ger till de olika partierna, så uppgår beloppet till 27 000 kr. per mandat. Detta innebär att vänsterpartiet kommunisterna får 81 000 kr., folkpartiet får 243 000 kr., moderaterna får 405 000 kr., centern får 567 000 kr. och

socialdemokraterna får 1 215 000 kr. Detta är endast ett av de många exempel som kan tas fram för att visa hur felaktigt utformat det nuvarande systemet är.

Ursäkten som utskottsmajoriteten anför till sitt försvar när den avslår motionen om ett grundbidrag i kombination med bidrag per mandat är bl. a. att det "föreligger med rådande ordning ett nära samband mellan partistödet på statlig och kommunal nivå. Det förekommer sålunda i viss utsträckning att partierna för över statligt partistöd till de lokala och regionala partiorganisationerna." Ja, visst kan det förekomma, och detta har blivit erforderligt bl. a. på grund av de nu så orättvisa reglerna för kommunalt partistöd. Det utskottet anför som motiv för avslag borde rimligtvis ha varit ytterligare ett motiv för bifall till motionen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den moderata reservationen som är fogad till konstitutionsutskottets betänkande 1978/79:23.

I detta anförande instämde Knut Wachtmeister (m).

KARL BOO (c):

Herr talman! När det kommunala partistödet infördes 1969 föregicks det av en diskussion om konstruktionen. Vi som var motionärer den gången hävdade att man borde avdela en viss del av det utgående stödet till ett grundbidrag och ge resten som ett mandatbidrag. Frågan diskuterades också 1970.

1971 tillsattes partistödsutredningen, som hade att göra en översyn av hela problematiken när det gäller det statliga och kommunala partistödet. I utredningen var samtliga fem partier i riksdagen representerade, och utredningen arbetade under ett år.

Utredningen prövade många modeller för ett grundbidrag på den kommunala nivån. Sedan utredningen dragit ut konsekvenserna av de olika modellerna, föreslog den så småningom ett enda grundbidrag på den statliga nivån, som skulle täcka alla tre nivåerna. Utredningen var enig om detta förslag som senare antogs av en likaledes enig riksdag. Även under fortsättningen av 1970-talet rådde det enighet i frågan. Det dröjde också många år innan det kom några motioner om förändringar i det kommunala partistödet. Den konstruktion som vi på utredningens förslag fick betydde att man på den kommunala nivån slapp fastställa vilka grupperingar som skulle anses vara partier. Vi vet att det kan vara ganska svårt att klarlägga vad som är en partibildning och vad som icke är det, när olika fraktioner uppträder i kommunala sammanhang. Dessutom skulle självfallet ett generellt grundstöd till alla i kommuner och landsting representerade partikonstellationer kunna medföra att man genom uppdelning i fraktioner skulle kunna få ut ett större partistöd.

Jag hänvisar alltså till utredningens enhälliga betänkande. En fördel med utredningens förslag var också att staten tog på sig kostnaderna för det totala grundstödet. Det är naturligtvis också anledningen till att riksdagen senare har ställt sig bakom uttalandet att det ankommer på de i riksdagen

representerade partierna att slussa ned pengar till de regionala och lokala planen.

Jag vill här till också lägga att det statliga partistödet och således också grundbidraget räknades upp från det ursprungliga beloppet 1,5 milj. kr. per parti till 2 025 000 kr. Den sista uppräkningsen skedde i december 1977, och nu är grundstödet per i riksdagen representerat parti 2 630 000 kr.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag har ingenting att invända mot herr Boos historik. Den utredning som tillsattes för att se över frågan om partistödet kom till med anledning av en motion som jag väckte redan under mitt första år i riksdagen. Jag är också medveten om att utredningens förslag var enhälligt. Överenskommelsen skulle gälla under en treårsperiod. När den treårsperioden var slut väckte jag år 1974 en motion med förslag om att man skulle ändra reglerna för det kommunala partistödet.

Herr Boo säger att kostnaderna för grundbidraget ligger på staten. Jag vill erinra om att jag inte har yrkat på ett enda öres ökning av kostnaderna för vare sig landsting eller kommuner, utan vad jag yrkat är att av det nu utgående kommunala och landstingskommunala stödet skall 25 % utgå som grundbidrag och resten som ett bidrag per mandat. De fasta kostnaderna är gemensamma för partierna i kommuner och landsting lika väl som för partierna på riksplånet. Det intressanta är egentligen den svängning som herr Boo genomgått under årens lopp, för på den här punkten var vi en gång helt ense, bl. a. 1969. De enda som då hade en avvikande mening var socialdemokraterna.

Att det statliga partistödet skulle täcka in alla tre nivåerna menade jag var en i princip helt orimlig tanke, inte minst mot bakgrund av det jag pekade på i mitt tidigare anförande. Vi får nu det ena bidraget efter det andra, helt beräknat per mandat. Det är givet att de politiska konjunkturen också växlar och partierna kan bli mer eller mindre stora och då kan konsekvenserna av det nuvarande partistödet uppenbaras också för centerpartiet.

KARL BOO (c):

Herr talman! Jag vill bara erinra om att utredningen, då den lade fram sitt betänkande, hade gjort alla de bedömningar som ingick i utredningsdirektiven och som jag tidigare refererade till. Det var på basis av dessa bedömningar man kom fram till att det innebar stora problem att hitta en konstruktion på kommunal och landstingskommunal nivå för ett rättvisande grundbidrag. Därför gick man in för det grundbidrag som skulle täcka alla tre nivåerna, med den rekommendationen i botten att partierna skulle slussa ut pengarna på de andra nivåerna.

Det är riktigt som Per-Olof Strindberg säger att många stödåtgärder i landsting och kommuner senare har fått en konstruktion som påminner om partistödet; man utgår alltså från mandat. Där vill jag gärna hålla med herr Strindberg. Jag tycker att det i långa stycken är fel att man använder

partiernas storlek för att slussa pengar till exempelvis ungdomsorganisationerna. Man bör i landstings- och de kommunala församlingarna verkligen göra en ordentlig analys. Framför allt tycker jag personligen att man inte bör konservera en partistruktur genom att ge precis samma bidrag till ungdomsförbunden som ges till partierna efter antal mandat. Jag tycker att det är en felaktig inriktning som på många håll är på väg och vill i det avseendet gärna instämma i det Per-Olof Strindberg sade. Men när det gäller partistödskonstruktionen vill jag än en gång yrka bifall till utskottets hemställan.

PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag skulle bara vilja fråga herr Boo, eftersom han instämmer i att konstruktionen är felaktig: Hur vill herr Boo komma till rätta med det utan en lagändring? Så länge lagen är utformad på det sätt den nu är kommer man att genomföra detta i landsting efter landsting och kommun efter kommun.

KARL BOO (c):

Herr talman! Per-Olof Strindberg lyssnar illa på mig. Jag sade att beträffande partiernas stöd är den konstruktion vi har den riktiga och rimliga. Däremot tycker jag det är en felaktig konstruktion att bidragen till ungdomsorganisationernas verksamhet skall baseras på moderpartiernas antal mandat. Det var så jag sade. Det finns ingenting i partistödslagen som reglerar den bidragsgivningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Lars Schött och Per Unckel, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per-Olof Strindberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Lars Schött och Per Unckel.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per-Olof Strindberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 239
Nej - 47
Avstår - 2

§ 5 På förslag av talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

§ 6 Talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle arbetsmarknadsutskottets betänkanden nr 20 och 27 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 7 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 14 mars

1978/79:432 av *Lennart Pettersson* (s) till utbildningsministern om budgetanslagen till högskolan:

Enligt uppgifter i massmedia och från universiteten har anslagen till både grundläggande utbildning och forskning beräknats för lågt i årets budgetproposition. Skulle regeringens linje fullföljas i riksdagen lär resultatet bli såväl avskedanden av universitetslärare som försämringar i undervisningens kvalitet. Orsaken uppges vara att regeringen beräknat lönekostnadspåslaget väsentligt lägre än vad det i verkligheten är. Därigenom har regeringens förslag till vissa standardförbättringar kommit att framstå som väsentligt större än vad de i själva verket är.

Mot denna bakgrund vill jag fråga utbildningsministern dels hur stora felräkningarna är,

dels om regeringen avser att korrigera sina förslag till anslag för högskolan med hänsyn till uppgivna fel och i så fall i vilket sammanhang regeringen avser att göra detta.

1978/79:433 av *Arne Nygren* (s) till industriministern om nya lokaler för Sveriges geologiska undersökning:

Regeringen fick 1978 förslag från byggnadsstyrelsen om att uppföra nya lokaler för Sveriges geologiska undersökning (SGU) i Malå.

F. n. bedrivs verksamheten i sex lokaler i samhället. 1976 ingrep yrkesinspektionen och förbjöd viss verksamhet på grund av lokalernas beskaffenhet.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till industriministern:

När räknar regeringen med att nya lokaler för Sveriges geologiska undersökning (SGU) i Malå skall kunna projekteras och byggas?

§ 8 Kammaren åtskildes kl. 23.48.

1978/79

102-103

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert